ADİL YARGILANMA HAKKI VE HUKUK DEVLETİ IŞIĞINDA "ŞİDDETE UĞRAMIŞ KADIN SENDROMU" ÜZERİNE BİR İNCELEME(*)

Arş. Gör. Dr. **Deniz POLAT AKGÜN**(**)

Öz

Şiddete uğramış kadın sendromu, kasıtlı ve tekrarlı bir şiddet döngüsüne maruz kalan kadının ruh hâlini, şiddetin ve bunun yol açtığı travmaların kadın üzerindeki psikolojik etkilerini ve şiddet gören kadının davranış kalıplarını açıklamak için geliştirilen psikolojik bir teoridir. Teori daha önce toplumsal cinsiyet ve ceza hukuku çalışmaları özelinde ele alınmış olsa da anayasa hukuku ve adil yargılanma hakkı bağlamında incelenmeyi de gerekli kılmaktadır. Çalışmanın çıkış noktası, kadının kendisine şiddet uygulayan partnerini öldürmesi nedeniyle yargılandığı hukuki uyuşmazlıklarda, maruz kalınan şiddet döngüsünün kadının karar alma mekanizmasını etkileyip etkilemediğinin değerlendirilmesinin ve buna ilişkin uzman görüşlerinin dikkate alınmasının adil yargılanma hakkının bir gereği olduğu düşüncesidir. Bu çerçevede, şiddete uğramış kadın sendromunun bir savunma delili olarak dikkate alınıp alınamayacağı tartışmasının hukuk devleti ve adil yargılanma hakkı özelinde ele alınması amaçlanmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı ve -özellikle ev-içi şiddete ilişkin normlar söz konusu olduğunda- hukukun toplumsal cinsiyet rollerini belirlemedeki gücü de bu kapsamda dikkate alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Adil Yargılanma Hakkı, Hukuk Devleti, Hak Arama Özgürlüğü, Şiddete Uğramış Kadın Sendromu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türk Anayasa Mahkemesi.

A REVIEW ON THE BATTERED WOMEN SYNDROME IN THE LIGHT OF THE RIGHT TO A FAIR TRIAL AND THE RULE OF LAW

Abstract

The battered woman syndrome is a psychological theory developed to explain the mood of the woman who is exposed to a deliberate and repetitive cycle of violence, the psychological effects of violence and the traumas it causes, and the behavior patterns of the woman who is subjected to violence. Although the theory has been dealt with in the context of gender and criminal law studies before, it also makes it necessary to examine it in the context of constitutional law and the right to a fair trial. The starting point of the study is the idea that it is a requirement of the right to a fair trial to evaluate whether the cycle of violence experienced affects the decision-making mechanism of the woman in legal disputes in which a woman is prosecuted for killing her abusive partner, and to consider expert opinions on this matter. In this framework, it is aimed to address the discussion of whether the syndrome of the woman who has been subjected to violence can be taken into account as a defense evidence, in terms of the rule of law and the right to a fair trial. The concept of gender and the power of law in determining gender roles, especially in norms regarding domestic violence, were also taken into account in this context.

Keywords

Right to a Fair Trial, Rule of Law, Right to Legal Remedies, Battered Woman Syndrome, European Court of Human Rights, Turkish Constitutional Court.

(*) Makalenin Dergiye Geliş Tarihi: 19.01.2022 - Makalenin Kabul Edildiği Tarih: 27.05.2022, DOI No: 10.54704/akdhfd.1059882.

(**) Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, Öğretim Elemanı / Ankara-Türkiye.
E-posta: polat@law.ankara.edu.tr,
Orcid Id: https://orcid.org/0000-0001-8085-2032.

"This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)"

Extended Abstract

Many of the women who have been subjected to systematic and repeated physical and psychological violence from their partner fall into an impasse that they think they cannot escape from, due to the intense emotional, physical and psychological damage they have received. This cycle of violence and abuse causes the woman to become more passive and shy and unable to deal with the violence. As a result of this "learned helplessness" the woman reacts not at the time of violence, but at another time when she supposes that the abuser cannot do more harm to her. In this framework, the battered woman syndrome is a psychological theory developed to explain the mood of the woman who is exposed to a deliberate and repetitive cycle of violence, the psychological effects of violence and the traumas it causes, and the behavior patterns of the woman who is subjected to violence.

As a natural consequence of the gender-based understanding, domestic relations has been accepted as a "private" matter for many years. This approach has concealed and deepened the gender inequality and even made discrimination against women almost invisible. Domestic violence experienced by women is the result of some structural inequalities such as the patriarchal social texture based on the gender understanding. Other superstructures imposed by this understanding cause these inequalities to consolidate or perpetuate. Law is one of the most important structures among these. It has an active role in regulating the network of relations in society due to sanctions and can be effective in preventing or eliminating gender inequalities.

In order to protect fundamental rights and freedoms and to ensure justice as fairness, it is not sufficient to recognize the rule of law in the narrow sense. Therefore, functional legal instruments and methods that are fair in both form and material should be provided such as right to legal remedies and right to a fair trial. The right to a fair trial is of great importance for the effective use of the right to seek justice. The debate on whether the "battered woman syndrome" can be utilised as a reason for self-defense in cases of domestic violence and whether this syndrome can be considered as an evidence for the legitimacy of a woman's action against the abuser should be addressed within this framework. Although the theory has been dealt with in the context of gender and criminal law studies before, this is why it is necessary to examine the syndrome in the context of constitutional law and the right to a fair trial.

The starting point of the study is the idea that it is a requirement of the right to a fair trial to evaluate whether the cycle of violence experienced affects the decision-making mechanism of the woman in legal disputes in which a woman is prosecuted for killing her abusive partner, and to consider expert opinions on this matter. Additionally, it is insufficient to focus only on the psychological reactions of women or their unresponsiveness during the period of violence. It should also be regarded that the woman committed the act of killing or injuring her abuser partner in order to prevent a permanent danger. In this framework, it is aimed to address the discussion of whether the battered woman syndrome can be considered as a self-defense evidence, in terms of the rule of law and the right to a fair trial. The concept of gender and the power of law in determining gender roles, especially in norms regarding domestic violence, will also taken into account in this context. Finally, a comparative method will be followed in the study and cases in Turkey regarding the domestic violence will also be discussed through this perspective.

GİRİŞ

Sistematik olarak fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalan kadınların birçoğu, duygusal, fiziksel ve psikolojik açıdan aldıkları yoğun hasar nedeniyle, bu şiddet döngüsünden kurtulamayacaklarını düşündükleri bir çıkmaza düşerler. Bu durum, kadının gitgide daha çekingen ve edilgen kalmasına ve eşinden, hayat arkadaşından veya partnerinden gördüğü şiddetle mücadele edememesine neden olur. Şiddet gören kadının hissettiği bu "öğrenilmiş çaresizlik *(learned helplessness)*" durumu[1], kadının çoğunlukla şiddet anında değil; şiddeti uygulayan kişinin

[1] "Öğrenilmiş çaresizlik" teorisi, kişinin, olumsuz bir durumdan kurtulmak için fırsatı olmasına karşın, geçmişteki deneyimlerine dayanarak söz konusu olumsuz durumdan kaçınmak için yapabileceği herhangi bir girişimin sonuçsuz kalacağını ve bir çaresinin olmadığını öğrenmesi hâlidir. "Çaresiz kalma hâli" ile karıştırılan bu teori, kişinin gerçekleştirdiği ya da gerçekleştireceği eylemin

ona daha fazla zarar veremeyeceğini düşündüğü başka bir zamanda tepki vermesine yol açar. "Şiddete uğramış kadın sendromu *(battered woman syndrome)*" da sistematik olarak uygulanan fiziksel ve psikolojik şiddeti, bu şiddetten kurtulma çabasının kadında oluşturduğu ruh hâlini, şiddetin ve bunun yol açtığı travmanın kadınlar üzerindeki psikolojik etkilerini ve şiddete maruz kalan kadınların davranış kalıplarını açıklamak için geliştirilen psikolojik bir teoridir[2].

Şiddete uğramış kadın sendromu üç kereden fazla olmak şartıyla kasıtlı ve tekrarlı bir biçimde ve en azından küçük bir morarma şeklinde bile görülebilir bir incinmeyle sonuçlanan fiziksel semptomların ve bu şiddet döngüsünün yol açtığı psikolojik etkilerin bütünü olarak tanımlanabilir[3]. Bununla birlikte, fiziksel şiddetin herkesçe görülebilecek düzeye ulaşması ve ciddi fiziksel hasara yol açması gerekmez. Fiziksel şiddet gören kadının psikolojik olarak da şiddete maruz kaldığı açıktır. Psikolojik şiddetin etkileri ise çok daha uzun sürelidir ve kadında kalıcı etki bırakabilir. Tıpkı fiziksel şiddet gibi psikolojik şiddetin etkilerinin de mutlaka fark edilebilir olması gerekmez. Semptom bu nedenle hem fiziksel hem de psikolojik şiddetin bir karışımı olarak tanımlanır[4].

Sendromun, ev-içi şiddete ve yakın partner şiddetine[5] ilişkin somut olaylarda bir meşru savunma nedeni ve bir savunma delilli olarak dikkate alınıp alınmayacağı 1970'li yılların sonlarından itibaren tartışılmaya başlanmıştır[6]. Ancak, uzun bir süre yargı organları tarafından bir meşru savunma nedeni olarak kabul edilmediğini söylemek mümkündür. Çalışmanın çıkış noktası da şiddet gören kadının şiddet uygulayan

belirli bir sonucu meydana getireceğini tahmin etme yeteneğini kaybetmesi veya bilimsel terimlerle yanıt ve sonuç arasındaki olumsallık kaybı olarak tanımlanır. Kişi, bu şartlanmayla hem başarının hem de başarısızlığın kendi tepkilerinden kaynaklanmayacağına yönelik bir yargıya sahip olur ve bu nedenle sürekli bir kaçınma eğilimi göstererek tepkisiz kalmayı seçer. Dolayısıyla, kişinin, yaşadığı birtakım travmatik olaylar sonucunda başına gelebilecek olayları kontrol edebilme yeterliğini algılayabilme yeteneğinin zarar görebileceğini ifade eder. Ayrıntılı bilgi için bkz. Martin E. P. Seligman, *Helplessness: On Depression, Development and Death*, (San Francisco: W. H. Freeman and Company, 1975), 21-25, 38, 80-82, 106; Lenore E. A Walker, *The Battered Woman Syndrome*, (New York: Springer, 3rd ed., 2009), 9, 69-70 vd.

2 Lauren Champaign, "The Battered Woman Syndrome", *The Georgetown Journal of Gender and the Law* 11, No. 1, (2010): 59; Walker, *The Battered Woman Syndrome*, 91-96; Jacqueline Walus-Wigle and Reid J. Meloy, "Battered Women Syndrome as a Criminal Defense", *The Journal of General Psychiatry&Law*, (Fall 1988): 391.

3 Richard W. Swanson, "Battered Wife Syndrome", *Canadian Medical Association Journal* 130, (1984): 709.

4 Swanson, *"Battered Wife Syndrome"*, 709.

5 Yakın partner şiddeti, devam eden ya da sona ermiş olan eş, erkek arkadaş/kız arkadaş, flört partneri veya cinsel partner tarafından uygulanan fiziksel şiddet, cinsel şiddet, ısrarlı takip, psikolojik saldırganlık veya her türlü zorlayıcı eylem olarak tanımlanır. Bkz. Matthew Breiding & K. C. Basile & S. G. Smith & M. C. Black & R. Mahendra, *Intimate Partner Violence Surveillance: Uniform Definitions and Recommended Data Elements*, Version 2.0, (Atlanta: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention, 2015).

6 Toplumsal cinsiyet kavramının da aynı yıllarda ortaya çıkması, elbette bir tesadüf değildir. Aksine, şiddet gören kadın sendromuna ilişkin söz konusu tartışmanın toplumsal cinsiyet yönünün varlığını ortaya koyar.

partnerini öldürmesi nedeniyle yargılandığı hukuki uyuşmazlıklarda, şiddete uğramış kadın sendromunun savunmaya ilişkin bir delil olarak kabul edilebilmesinin ve bunun için konuya ilişkin uzman görüşlerinin dikkate alınmasının adil yargılamanın bir gereği olduğu düşüncesidir. Bunu yaparken, toplumsal cinsiyet kavramından hareket edilerek, hukuk normlarının kadın-erkek eşitsizlikleri üzerinde nasıl bir etkisi olduğu incelenecektir. Hemen belirtmek gerekir ki, aşağıda daha ayrıntılı olarak değinilecek olan toplumsal cinsiyet kavramı, günümüzde yalnızca kadın ve erkek arasındaki ilişkilere dayalı olarak üretilen hiyerarşiler, roller veya tahakküm biçimlerini değil; insan olmanın tüm görünümlerini, başka bir deyişle tüm cinsel yönelimleri de kapsayacak şekilde kullanılmaktadır[7]. Bununla birlikte, çalışmada kadına uygulanan şiddet ve ev-içi şiddete ilişkin hukuki uyuşmazlıklarda söz konusu sendromun nasıl yer bulabileceği üzerinde durmak amaçlanmıştır. Bu nedenle, bir yöntemsel tercih olarak, toplumsal cinsiyet kavramının yalnızca kadınlık ve erkeklik rollerini belirleme niteliğinden hareket edilmiştir. Çalışmada, şiddet gören kadın sendromunun yargılamalarda bir savunma delili olarak dikkate alınıp alınmayacağına ilişkin tartışma, hukuk devleti ve adil yargılanma hakkı temelinde karşılaştırmalı dava örnekleriyle birlikte ele alınacak ve Türkiye'deki somut olaylar bu çerçevede değerlendirilecektir.

I. TOPLUMSAL CİNSİYET PENCERESİNDEN "ŞİDDETE UĞRAMIŞ KADIN SENDROMU" VE HAKKANİYET OLARAK ADALET

Şiddete uğramış kadın sendromu, uzun süre yaşanan fiziksel ve psikolojik istismarın kadın üzerinde yarattığı psikolojik etkiyi temel alır[8]. Önceden tanı ko-

[7] Gülriz Uygur ve Nadire Özdemir, "Giriş", *Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* içinde (ed. Gülriz Uygur & Nadire Özdemir), (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018), 7; Glenda Tibe Bonifacio, "Introduction", *Global Currents in Gender and Feminisms: Canadian and International Perspectives* içinde (ed. Glenda Tibe Bonifacio), (Bingley: Emerald Publishing, 2018), 5. Ayrıca bkz. Edward Stein, "What Role for 'Women', 'Men' and Transpeople/Intersex People in Gender Equality? A Commentary", *Pace Law Review* 31, (2011): 821-823.

[8] Şiddete uğramış kadın sendromu çoğunlukla kadına uygulanan şiddeti temel aldığı ve yine şiddetin büyük oranda kadın-erkek ilişkilerinde görülebileceğine ilişkin bir anlayıştan yola çıktığı için aynı zamanda eleştirilmektedir. Eleştiri sahipleri, erkeklerin, homoseksüel ilişki taraflarının, transseksüellerin veya ikili olmayan (non-binary/genderqueer) cinsel yönelimdeki kişilerin de aynı şekilde şiddete maruz kalabileceğini; bu nedenle sendromun kısıtlı bir alana hitap ettiğini ileri sürmektedirler. Genel olarak bkz. Adam M. Messinger, LGBTQ Intimate Partner Violence: Lessons for Policy, Practice, and Research, (California: University of California Press, 2017); Denise Bricker, "Fatal Defense: An Analysis of Battered Woman's Syndrome Expert Testimony for Gay Men and Lesbians Who Kill Abusive Partners", Brooklyn Law Review 58, No. 4, (1993): 1379-1437; Janice L. Ristock (ed.), Intimate Partner Violence in LGBTQ Lives, (New York: Routledge, 2011). Bu nedenle, sendromun ileri sürdüğü modelin farklı cinsel yönelimdeki kişiler arasında görülen partner şiddetinde ya da erkeklerin gördüğü ev içi şiddet olaylarında da uygulanabileceği düşünülmektedir. Bkz. Catharine Simone, "Kill(er) Man Was a 'Battered Wife': The Application of Battered Woman Syndrome to Homosexual Defendants: The Queen v McEwen", *Sydney Law Review* 19/2 (1997): 230-239; Susan Turell and La Vonne Cornell-Swanson, "Not All Alike: Within-Group Differences in Seeking Help for Same-Sex Relationship Abuses", *Journal of Gay and Lesbian Social Services* 18/1, (2005): 71-88; Brenda Patzel, "What Blocked Heterosexual Women and Lesbians in Leaving Their Abusive Relationships", *Journal of the American Psychiatric Nurses Association* 12/4, (2006): 208-215; Holly Maguigan, "It is Time to Move Beyond Battered Woman Syndrome", *Criminal Justice Ethics* 17/1, (1998): 50-57; Gregory S.

yulabilen bir akıl hastalığı veya psikolojik bir rahatsızlık değildir[9]. Uzmanlar tarafından bu sendroma sahip olduğu saptanan kadınların yoğun korku hissettikleri ve süreğen bir yakın tehlike algısıyla yaşadıkları görülmektedir. Bu açıdan sendrom, ilişkilerinde sistematik olarak istemedikleri şekilde davranmaya zorlanan ve şiddet gören kadınların, buna neden "katlandıklarını" açıklamakta da kullanılmaktadır. Gerçekten de kadınlar, dışarıdan bakıldığında şiddet uygulayan partnerlerine bağlı gibi görünseler de bunu şiddetten kaçınmak ve şiddet uygulayan kişiyi mümkün olduğu kadar "sakin" tutmak için yaparlar[10]. Söz konusu çaresizlik ve korku nedeniyle çoğu somut olayda kadının, şiddetten veya şiddet tehlikesinden kaçabilecek bir fırsat bulmasına karşın, geçmiş tecrübelerinden yola çıkarak her türlü girişimin sonuçsuz kalacağını, şiddet döngüsünün tekrarlayacağını ve daha fazla şiddet görme tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceğini düşünerek, şiddet uygulayanın kendisine daha fazla zarar veremeyeceğini düşündüğü bir anda -örneğin uykudayken veya sarhoşken- öldürdüğü görülmektedir. Bu tür somut olaylara ilişkin yargılamalarda da psikologlar ve psikiyatristler tarafından ileri sürülen görüş; sistematik şiddet mağduru olan kadındaki psikolojik tutulma ve çaresizlik hâline ilişkin zihinsel durumun, ilişkiyi sonlandırmanın sorunu çözemeyeceğine yönelik bir yargıya neden

Merrill and Valerie A. Wolfe, "Battered Gay Men: An Exploration of Abuse, Help Seeking, and Why They Stay", *Journal of Homosexuality* 39/2, (2000): 1-30. Bununla birlikte, sendroma dayanarak oluşturulan teorilerin çıkış noktası, partnerlerden birinin diğerine uyguladığı sistematik şiddettir. Dolayısıyla, yalnızca kadın-erkek ilişkilerine değil, diğer ilişkilerdeki şiddet vakalarında da uygulanabileceğini ve hatta uygulanması gerektiğini söylemek mümkündür. Öyle ki, Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin *(Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence)*, bilinen adıyla İstanbul Sözleşmesi'nin 2. maddesinde de aslında tüm şiddet mağdurlarının Sözleşme'nin güvencesinde olduğu, yalnızca toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin daha çok kadınları mağdur ettiği gerçeğinin göz önünde tutulduğu özellikle belirtilmiştir. Bkz. "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi", madde 2/2: *"Taraflar bu Sözleşmeyi tüm aile içi şiddet mağdurları için uygulamaya teşvik edilir. Taraflar bu Sözleşmenin hükümlerinin uygulanmasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kadın mağdurlarına özel olarak dikkat göstereceklerdir."* Söz konusu Sözleşme'nin Türkiye Cumhuriyeti bakımından feshedilmesine ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararı için bkz. RG. 20.03.2021, S. 31429. Konuya ilişkin tartışmalar için ayrıca bkz. Tolga Şirin, *"Uluslararası Sözleşmelerden Çekilme Usulü ve Başlıca Tartışmalar"*, Erişim Tarihi: Mart 24, 2021. https://www.tolgasirin.com/post/uluslararasi-sozlesmelerden-cekilme-usulu; Kemal Gözler, *"Cumhurbaşkanının Uluslararası Sözleşmeleri Feshetme Yetkisi Var mı? (İstanbul Sözleşmesinin Feshi Hakkında 3718 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı Üzerine Eleştiriler)"*, Erişim Tarihi: Mart 20, 2021. https://www.anayasa.gen.tr/ua-sozlesme-fesih.htm.

9 Walus-Wigle and Meloy, 389. Uzman ifadesinin önemi burada da kendisini gösterir. Uzman, 'sendrom' veya 'bozukluk' gibi ifadelerin yanlış anlaşılma ihtimalini göz önünde bulundurarak, bu sendromun bir akıl hastalığı olmadığını; var olan ve güncel tehdit karşısında verilen duygusal, psikolojik ve fiziksel tepkilerin bir birleşimi olduğunu açıklayabilmelidir. Aksi hâlde, şiddet bir kere başladığında onu durdurma gücünden yoksun olduğu özellikle belirtilmelidir. Bkz. Victoria L. Lutz, "Domestic Violence Expert Witness Testimony: A Guide for the Judiciary Judiciary", *Court Review: The Journal of the American Judges Association* 53, No. 1, (2017): 30; M.A. Dutton & L.A. Goodman, "Posttraumatic Stress Disorder Among Battered Women: Analysis of Legal Implications", *Behavioral Sciences & The Law* 12, No. 3, (1994): 226, 229.

10 Lenore E. A. Walker, "Battered Women Syndrome and Self Defense", *Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy* 6, (1992): 328.

olduğu ve bu yerleşik yargının ancak şiddet gören kadın sendromuna yol açan öğrenilmiş çaresizlik hâli ile açıklanabileceğidir[11]. Ancak hemen eklemek gerekir ki, yukarıda da ifade edildiği gibi, yargılama sırasında tek nedenin bu çaresizlik hâli olarak sunulması yeterli olmadığı gibi hatalı yorumlara da neden olabilir. Bunun yanında, var olan tehlike ve tehdidin gerçekliği ve yakınlığı da göz önünde bulundurularak bir değerlendirme yapmak gerekir[12].

Sistematik olarak maruz kalınan bir şiddet ilişkisinde karakteristik olarak üç aşamalı bir döngü *(cycle of violence)* söz konusudur[13]. Buna göre, birinci aşama sözlü saldırının var olduğu, ancak fiziksel şiddetin çok az görüldüğü "gerilim inşası (*tension building*)" aşamasıdır. "Akut şiddet *(acute violence)*" aşaması olan ikinci aşama, şiddetin görmezden gelinemeyecek kadar arttığı ve alevlendiği aşamadır. Bu aşamada kadın, fiziksel yara almaktan veya ölümden korkar duruma gelir. Kontrol kaybı ve yıkıcılık özellikleri de bunu birinci aşamadan ayırır. Üçüncü aşama, "pişmanlık/balayı *(remorseful/honeymoon)*" veya "sevgi-pişmanlık *(loving-contrition)*" aşamasıdır. Bu aşamada şiddet uygulayan kişi kadına sevgiyle davranır, pişmanlığını dile getirir, değişeceğini söyler ve buna inanır. Kadını da buna inandırmak için çaba harcar. Örneğin, alkol kullanıyorsa bırakır veya inandırıcılığı arttırmak adına buna benzer davranışlarda bulunur. İşte bu üç aşamalı şiddet döngüsü kadın için bir tuzak niteliğindedir. Çünkü bu döngü, kadının her seferinde erkeğin değişeceğine inanması, ancak değişmediğini fark etmesi, ardından tekrar şiddet görmesi, tekrar her şeyin değişeceğine inanması ve tekrar şiddet görmesi şeklinde tekrarlanan süreğen bir kısır döngüden ibarettir. Bu kısır döngü, kadının öğrenilmiş bir çaresizlik geliştirmesine ve çoğunlukla özgüvenini kaybedip, mücadele edememesine yol açar[14]. Bir tarafı tâbi kılmak, onun üzerinde tahakküm kurmak için uygulanan şiddet, şiddet görenin öz saygısını ve öz-değer duygusunu azaltır ve gelecekte şiddet uygulayana itaat edilmesini sağlar[15]. Bunun bir nedeni de söz konusu şiddetin çok yakın bir ilişki içinde görülüyor olmasıdır. Yakın ilişki içinde güvenin

---

11 Recep Doğan, "Hukuki Bir Kavram Olarak Şiddet Mağduru Kadınlarda Öğrenilmiş Çaresizlik Sendromu ve İngiliz Haksız Tahrik Hukuku Üzerindeki Etkileri", *Ankara Barosu Dergisi* 2, (2015): 179.

12 Kadının şiddet uygulanmadığı anda bir saldırıyla karşı karşıya olmadığına ve şiddetin bir mazeret nedeni olarak ele alınmasına ilişkin aksi yönde görüşler için bkz. Ozan E. Taşkın, "Kötü Muameleye Maruz Kalmış Kadın Reaksiyonu: Meşru Savunma mı, Mazeret Nedeni mi?", *Ceza Hukuku Dergisi* 7, S. 20, (2012): 117; Cengiz Apaydın, "Kötü Muameleye (Şiddete) Maruz Kalan Kadın Reaksiyonunun Meşru Savunma Hukukundaki Yansımaları", *Terazi Hukuk Dergisi* 12/125, (2017): 46. Dressler'e göre de; *"Tüm bunların yanında, meşru müdafaanın şartlarını, en basit tabiriyle şiddete uğramış kadınlar için genişletmek, insanın yaşam hakkına ilişkin etik değeri aşındıracak, hatta belki kötüye kullanımların yolunu açarak insan öldürerek intikam alınmasının hoş görülmesine neden olabilecektir".* Joshua Dressler, "Battered Women and Sleeping Abusers: Some Reflections", *Ohio State Journal of Criminal Law* 3, (2006): 458, 463 vd.

13 Walker, *The Battered Woman Syndrome*, 91-96.

14 *Ibid*., 98.

15 Jonathan Herring, (çev. Duygu Hatipoğlu Aydın): "Ev-İçi Şiddetin Tanımlanması: Saldırıdan Cebri Denetime", *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddet* içinde (ed. Funda Kaya, Nadire Özdemir, Gülriz Uygur), (Ankara: Savaş Yayınevi, 2014), 182.

istismarı çok daha özel ve ağır bir zarara yol açar ve kişinin benlik anlayışını zedeler[16]. Öyle ki, şiddet gören kadınların büyük çoğunluğu yorgun, hiçbir şey yapmaya enerjisi olmayan, genellikle yaygın umutsuzluk ve hayal kırıklığı ile kendilerini yetersiz gören, değersiz ve özgüvensiz hisseden, şiddetin sorumluluğunu kendinde arayan ve bu nedenle de öğrenilmiş çaresizlik zincirinden kopamayan bir kişiliğe bürünür[17]. Korku, kadını harekete geçiremeyen kabul edilmiş tek etkendir; çünkü kadın susarak kendini bir sonraki şiddetten korur[18]. Şiddet döngüsünün gitgide daha edilgen hâle getirdiği kadın, bu defa ne ilişkiden ne de şiddet görmekten kurtulabilir[19]. Başka bir ifadeyle, bu tür bir ilişki içindeki bir kadın *"... cesaretini ve ruhunu kaybeder"*[20]. Bunun yanında, şiddet gören kadına ilişkin genel-geçer karakter özellikleri belirlemek ve bu özellikleri taşımayan kadının bu sendroma sahip olmadığını söylemek doğru olmadığı gibi aynı zamanda tehlikelidir[21]. Her somut olayın kendi içinde ayrı değerlendirilmeye alınmasının önemi de buradan kaynaklanır.

İnsanlık tarihinde cinsiyet ayrımının neredeyse daima kadınlar aleyhine işlediği görülmektedir[22]. Öyle ki, bu yüzyıla kadar siyaset alanındaki çoğu kuramcı, kadınların aileyle sınırlanmasının ve yasal ve geleneksel olarak eşlerine bağlı olmalarının, "doğal bir yasaya *(a foundation in nature)*" dayandığını savunmuştur[23]. Çağdaş kuramcılar ise ileri bir adım atarak, kadınların doğal edilgenliğinden dem vuran bu yasayı terk etmişler ve kadınların da erkekler gibi kendi kaderlerini belirleyebilen, adalet duygusuna sahip olan, özgür ve eşit bireyler olarak görülmesi gerektiğini kabul etmişlerdir[24]. Bu gelişmeyle birlikte, cinsiyet ayrımcılığını ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıkları önlemeye yönelik yasalar yapılmaya başlanmış; ancak, toplumların konuya bakış açısı bu düzenlemelerin verimli olarak uygulanmasını çoğu zaman engellemiştir.

Toplumsal kurumlara atfedilen roller, davranışlar, faaliyetler ve özelliklerle ilgili bir kavram olarak toplumsal cinsiyet, toplum tarafından kadınlık ve erkeklik rollerinin tanımlanması ve cinsiyetlere biçilen rollerle ilgilidir. Bu bakış açısı ise biyolojik ve cinsel yönelim farklılıklarını temel alan ayrımcılıklara yol

16 Herring, 188.

17 Swanson, 710.

18 *Ibid*, 711.

19 Rebecca D. Cornia, "Current Use of Battered Woman Syndrome: Institutionalization of Negative Stereotypes About Women", *Ucla Women's Law Journal* 8, (1997): 103; Walker, *The Battered Woman Syndrome*, s. 95-105; Joan M. Schroeder, "Using Battered Woman Syndrome Evidence in the Prosecution of a Batterer", *Iowa Law Review* 76, (1991): 559.

20 Susan Galspell, "A Jury of Her Peers", *Every Week Magazine*, (1917) 271.

21 Swanson, 710.

22 Merih Öden, *Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2003) 324.

23 Susan Moller Okin, *Women in Western Political Thought*, (Princeton: Princeton University Press, 1979) 200.

24 Will Kymlicka, (çev. Ebru Kılıç): *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006), 523.

açmaktadır. Kadınlık ve erkeklik üzerinden atfedilen roller sonucu ortaya çıkan söz konusu ayrımcılık, en basit ifadeyle yararların ve konumların dağıtılmasında cinsiyetin keyfi ve akıldışı kullanımı olarak tanımlanmaktadır[25].

Toplumsal cinsiyete dayalı anlayışın doğal bir sonucu olarak, uzun yıllar özel alan-kamusal alan ayrımı ve ev-içi ilişkilerin "mahrem" olduğuna dair anlayış kabul görmüş, bu durum cinsiyet eşitsizliğini desteklemiş ve kadına yönelik ayrımcılığı daha da gizlemiş, hatta görünmez kılmıştır. Aile kurumunun ve aile içi ilişkilerin "özel" kabul edilmesi, bu alana yönelik dış müdahalelerden kaçınılmasına ve böylece kadının geleneksel rolüne daha da bağımlı kılınmasına neden olmuştur. Başka bir ifadeyle aile, kültürel değersizleştirmenin ve ekonomik bağımlılığın merkezine dönüşmüş ve kadın, ailenin içindeki konumuna göre tanımlanmıştır[26]. Bu yaklaşımın öngörülebilir sonucu birçok birliktelikte erkeklerin eşitsiz güce sahip olmasıdır[27]. Ardından gelen kuşaklara birikim aktarma işlevi dolayısıyla toplumsal cinsiyet kavramının kilit noktasını oluşturan aile kavramı, bu nedenle cinsiyet eşitsizliğine ilişkin ele alınması gereken en temel kurumdur[28]. Öyle ki, toplumsal hiyerarşi bilincinin en canlı ve görünür hali, cinsiyetler arası ilişkilerdir[29]. Ailede adalet sağlanmadıkça toplumun hiçbir alanında, özellikle kadınlar açısından eşitliğin gerçekleştirilemeyeceği vurgusu bu açıdan önemlidir[30]. Gerçekten de toplumdaki hiyerarşi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadın-erkek ilişkilerindeki hiyerarşiye ve eşitsizliğe dönüşerek günlük hayatın bir parçası haline gelmektedir[31]. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komitesi'nin ev-içi şiddete ilişkin raporunda da özellikle belirttiği gibi;

> *"Kadına yönelik şiddet bir iktidar, hükmetme ve denetleme ihtiyacı sorunudur. Bu, toplumun örgütlenmesinden kaynaklanır ve cinsiyetler arası eşitsizliğe dayanır. Bu şiddetin anlamı açıktır: Kadın-erkek arasındaki eşitsiz ilişkinin devamını sağlamak ve kadınların ikincil konumunu ebedileştirmek adına bir girişimdir.*[32] *"*

Kadının gördüğü ev-içi şiddet, toplumsal cinsiyet anlayışına dayanan ataerkil toplum yapısı gibi birtakım yapısal eşitsizliklerin sonucudur. Bu anlayışın dayattığı diğer üst yapılar ise bu eşitsizliklerin pekişmesine veya sürdürülmesine neden olur. Hukuk, bu yapıların başında gelir. İçerdiği yaptırımlar nedeniyle

---

25 Bkz. Kymlicka, 524.

26 Konuya ilişkin geniş kapsamlı bir çalışma için bkz. Nadire Özdemir, *İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2016).

27 Susan Moller Okin, *Justice, Gender and the Family*, (New York: Basic Books, 1989), 128-130.

28 Okin, *Justice, Gender and the Family*, 170. Ayrıca bkz. Carole Pateman, *The Disorder of Women*, (California: Stanford University Press, 1989), 118.

29 Pierre Bourdieu (çev. Çağrı Eroğlu), *Bekarlar Balosu*, (Ankara: Dost Kitabevi, 2009), 41.

30 Okin, *Justice, Gender and the Family*, 4.

31 Özdemir, *İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey*, 180.

32 European Council Parliamentary Assembly, Committee on Equal Opportunities for Women and Men, "Domestic Violence Report", Doc. 9525, 17 July 2002, para. II/2.

toplumdaki ilişkiler ağının düzenlenmesinde etkin bir role sahip olan hukuk, toplumdaki cinsiyet eşitsizliklerini önlemede veya gidermede etkili olabilmektedir. Bununla birlikte, hukukun kendisi de başlı başına eşitsizliği yansıtabilir ve hatta pekiştirebilir. Hukukun toplumsal cinsiyet rollerini belirlemedeki gücünü özellikle aileyle ilgili veya ev-içi şiddete ilişkin konularda görmek mümkündür[33]. Öyle ki, uzun bir süre, bu konudaki genel eğilim, aile içi şiddet vakalarına müdahale etmemek yönünde olmuştur. Geleneksel ataerkil aile yapısının ve bu yapının getirdiği zihniyetin bir sonucu olarak aile içinde meydana gelen herhangi bir şiddet olayı, yine ailenin iç meselesi olarak görülmüştür. Söz konusu *tabu*, hukuk kurallarına da yansımış, ev-içi şiddete 'karışmama' yönündeki anlayış hukuk kuralları aracılığıyla meşru kılınmaya çalışılmıştır[34]. Feminist yazında karşımıza çıkan, hukukun adaletsiz olduğu şeklindeki slogan da özellikle tarihsel olarak hukukun toplumsal cinsiyetle ilgili bu eşitsiz tavrına işaret etmektedir[35]. Hukukun eril niteliği ve çoğunlukla erkek bakış açısıyla tasarlandığı dikkate alındığında, bu sloganın çok da yersiz olmadığı söylenebilir. Dolayısıyla, hukukta toplumsal cinsiyetle ilgili adalet sorunlarının aslında eşitlik sorunları olduğu ifade edilmelidir[36].

Kadınların, erkeklerin tanımladığı roller içinde cinsiyete tarafsız olmayan kurallarla rekabet edebilmesi baştan eşitsiz bir durumdur. Şiddete uğramış kadın sendromunun bir meşru savunma nedeni veya bir savunma delili olarak kabul edilip edilmemesine ilişkin tartışmanın kökleri de buradadır. Erkeklerin, hukuk gibi toplumsal kurumları kendi bakış açılarına göre tanımlamalarına izin verilip, ardından bu kurumlar içindeki rolleri kimin dolduracağına karar verirken adayların cinsiyetlerinin görmezden gelinmesiyle eşitlik sağlanamayacaktır[37]. Öyle ki hukuk, bireyler arasında var olan ilişkileri olduğu gibi kabul ettiğinde, bu sosyal olguyu güvenceye alınmış bir hak haline getirir ve böylece, sosyal gerçeklikte zaten bir tür tahakküm ilişkisine uymak zorunda kalmış kişiler, bu ilişkiye hukuken de uymak zorunda kalırlar[38]. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet bakımından tarafsız olmak, eşitsizliklere kayıtsız kalmak demek değil; toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farkında olan normların kaleme alınması demektir. Ancak bunun da korumacı *(paternalist)* bir tavra, başka bir deyişle, kadının geleneksel bakış açısıyla belirlenmiş rollerinin gözetilmesi amacına dönüştürülmemesi gerekir. Bunu yapabilmek öncelikle hukukta adaletsizliği görmeyi gerektirir. Bunun için de hukuk uygulayıcılarının -özellikle yargıçların- hesap veren ve sorumluluk taşıyan kişiler

33 Uygur & Özdemir, 8.

34 Walus-Wıgle & Meloy, 390.

35 Gülriz Uygur, "Hukuk", *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* içinde (ed. Yıldız Ecevit, Nadide Karkıner), (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011) 155.

36 Uygur, "Hukuk", 155; Robin West, "Jurisprudence and Gender", *The University of Chicago Law Review* 55, No. 1, (1988): 2, 58. Ayrıca bkz. Bonifacio, 5-6.

37 Kymlicka, s. 525.

38 John Stuart Mill, *The Subjection of Women*, (Pennsylvania State University, 1999 (1869), 3-4.

oldukları bilinciyle ve önyargılardan arınmış bir tarafsızlıkla, önlerindeki her tek durumla dikkatli bir şekilde ilgilenmesi gerekir[39]. Çünkü, görmek için ilgilenmek gerekir[40]. Bu anlamda, cinsiyet eşitsizliğinin farkında olmak ve bu eşitsizliği önleyebilmek adına hukuk kurallarını yorumlar ve uygularken, özen etiği *(care ethics)* ve kadının özerkliği öğretileri çerçevesinde hareket edilmesi, bir başka deyişle hukukta ilgilenerek görmek; hukuk devletinin, adil yargılanma ilkesinin, hakkaniyetin ve hakkaniyet olarak adaletin de bir gereğidir.

Kişinin her tek özel durumunu 'görmeyi' temel alan özen etiği yaklaşımı, empatiyi ve özen göstermeyi merkeze alır. İnsanın ilişkisel bir varlık oluşunu dikkate alarak, sorumluluklara ve ilişkilere dair bir anlayış çerçevesinde tanımlanır[41]. Sırf haklar ve ilkeler üzerine kuramlarını inşa eden adalet kuramcılarının öğretilerinde belirli evrensel ilkelere yer verilse de her durumun kendine özgü özelliği yaşamsal önemde görülmez. Bu nedenledir ki adalet ve hakkaniyet arasındaki fark dikkate alınarak, özen etiği hakkaniyete benzetilmektedir. Herkese belirli ilkeler çerçevesinde, sahip olduğu hakları vermenin ötesinde, somut durumun özelliklerini göz önünde bulundurarak, o duruma uygun karar vermeyi gerektiren hakkaniyet; bu açıdan özen etiği ile yakından ilişkilidir[42]. Özen göstererek, görmüş olduğumuz kişinin somut durumunu da anlamış oluruz. Gerçekten de "hangi durumda nasıl davranılırsa adil olunur?" sorusunun cevabını her zaman evrensel ilkeler vermeyebilir. Eğer, o evrensel ilkeyi somut duruma uyguladığımızda etkili sonuç yaratmıyorsa, adil davranılıp davranılmadığı da bilinemeyecektir. Bu nedenle, ilkeler ve adalet düşüncesi tek başına yeterli değildir. Tarafsızlığı, tutarlılığı ve doğruluğu beraberinde getiren adalet, özen olmadan bir anlam ifade etmeyeceğinden; her biri, öteki için gerekli bir şart niteliğinde düşünülmelidir[43]. Hakkaniyet de bu şartlardan biri olarak adaletin temelini oluşturur[44].

Her tek durumun özelliğine göre hareket etmek şeklinde tanımlanabilecek olan özen etiği, kuşkusuz herkesin ve her somut olayın kendine özgü farklı bir niteliği ol-

---

39 Gülriz Uygur, *Hukukta Adaletsizliği Görmek*, (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2013), 27, 117, 120, 180, 210-211.

40 *Ibid*., 141.

41 Carol Gilligan, *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*, (Cambridge: Harvard University Press, 1982), 19; Christine Sypnowich, "Ütopya ve Hukuk Devleti" (çev. Ali Rıza Çoban), *Hukuk Devleti: Hukuki Bir İlke, Siyasi Bir İdeal* içinde (ed. Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Adnan Küçük), (Ankara: Adres Yayınları, 2008), 333.

42 Bkz. Adnan Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 17. b., 2016), 240-244. Hakkaniyet kavramının, özen göstererek hüküm verme ile doğrudan ilgili olduğuna yönelik bir çalışma için bkz. Eylem Ümit Atılgan, "The Concept of Equity and an Empirical Research on the Perception of Turkish Judges About Judicial Interpretation and Equity", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 64, No. 2, (2015): 513-514.

43 Robin West, "Justice and Care", *St. John's Law Review* Vol. 70/1, (1996): 35-36; Owen Flanagan and Kathryn Jackson, "Justice, Care and the Gender: The Kohlberg-Gilligan Debate Revisited", *Ethics* 97/3, (1987): s. 626, 636.

44 John Rawls, "Justice as Fairness", *The Journal of Philosophy* 54, No. 22, (1957): 658.

duğu anlayışına dayanır. Yalnızca yarar-zarar hesabı veya araçsal akılla somut durum çözümlenmeye çalışılırsa hem somut olayın hem de tarafların öznel niteliği ihmâl edilmiş olur. Başka bir ifadeyle, kişiye sadece hak sahibi bir birey olarak davranılması, insanın değerini gerçekleştirmekte yetersiz kalacağından, buna özen göstermenin de eklenmesi gerekir. Etiğin öngördüğü de en az değer harcayıcı biçimde eylemde bulunmaktır ki bu da özen göstermekle yani her tek durumu görmekle gerçekleşir[45].

II. ADİL YARGILANMA HAKKI ÇERÇEVESİNDE ŞİDDETE UĞRAMIŞ KADIN SENDROMU

Hukukun üstünlüğüne ve bağlayıcılığına dayanan ve hukuki güvenliği esas alan hukuk devletinin temel amacı keyfi yönetim tehlikesini en aza indirmektir. Ancak, bu, herhangi bir hukuk düzeninde bulunması gereken erdemlerden yalnızca biridir ve farklı ilkelerle dengelenmesi gerekir[46]. Dolayısıyla, hak ve özgürlüklerin korunabilmesi ve hakkaniyet olarak adaletin sağlanabilmesi için dar anlamda hukuk devleti ve kişilerin yalnızca hak özneleri olarak tanınması yeterli değildir. Bunların gerçekleştirilebilmesi ve hukuk devleti ilkesinin hayata geçirilebilmesi için işlevsel hak arama araçları ile hem şekli hem de maddi açıdan adil olan yöntem ve içerikler sunulmalıdır. Başka bir ifadeyle, adil bir sonuç için hem maddi hem de şekli adalet gereklidir[47]. Bu nedenle hukuk devleti ilkesi; hak arama özgürlüğü ve savunma hakkı ile adil yargılanma, çelişme, silahların eşitliği gibi birtakım ilkelerle bir bütün olarak ele alınmaktadır.

Hak arama özgürlüğünün etkili biçimde kullanılabilmesi için adil yargılanma hakkı büyük öneme sahiptir. Gerçekten de bir hakkın tanınmasını anlamlı kılan, onun aynı zamanda olası bir ihlale karşı yargısal bir güvenceye kavuşturulmuş olmasıdır[48]. Bu nedenle, hak arama özgürlüğü pozitif hukukta tanınan diğer hakların da ön şartı ve şekli güvencesi niteliğindedir[49]. İşlevsel hak arama araçlarının tanınıp gerçekleştirilebilmesi de ancak hukuk devletinin esaslı unsurlarından biri olan adil yargılanma hakkının tanınması ve güvenceye alınmasıyla mümkün olur[50].

---

45 Etik ve değer bilgisi hakkında ayrıntılı çalışma için bkz. Ioanna Kuçuradi, *Etik*, (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2006).

46 Joseph Raz, "The Rule of Law and Its Virtue", *The Authority of Law: Essays on Law and Morality* içinde, (Oxford: Oxford University Press, 1979), 211, 228.

47 Michel Rosenfeld, "The Rule of Law and the Legitimacy of Constitutional Democracy", *Southern California Law Review* 74, (2001): 1314; Gülriz Uygur, "Adalet ve Hukuk Devleti", *AÜHFD* 53, S. 3, (2004): 30. Şekli adalet ve hukuk devleti ilişkisi için ayrıca bkz. John Rawls, *A Theory of Justice*, (Cambridge: Harvard University Press, 1994), 235.

48 İbrahim Ö. Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku I: İnsan Hakları Genel Kuramına Giriş*, (Ankara: İmge Kitabevi, 7. b., 2013), 127.

49 Kaboğlu, 144. Türk Anayasa Mahkemesi'ne göre de hak arama özgürlüğü; hakka işlerlik ve önem kazandıran, insanlık yaşamında yadsınamaz bir yeri olan ve toplumsal barışı güçlendiren bir dayanaktır ve adaleti bulma, hakkı olanı elde etme ve haksızlığı giderme uğraşının da uygar bir yöntemidir. Bkz. AYMK, E. 1991/2, K. 1991/30, k.t. 19.9.1991, RG. 16.09.1992, S. 21347.

50 Bkz. Tom Bıngham, *The Rule of Law*, (London: Penguin Books, 2011), 90. Anayasa Mahkemesi'nin aynı yöndeki kararları için bkz. AYMK, E. 1992/8, K. 1992/39, k.t. 16.06.1992; E. 2004/25, K. 2008/42, k.t. 17.01.2008; *Nevruz Bozkurt Başvurusu*, No: 2013/664, 17.09.2013, para. 32.

Adil yargılanma hakkı, yargılama sürecinin tamamına ilişkin çeşitli yöntemsel ilkeleri belirleyerek, nesnel bir yargılama sonucunda adil bir karara varmayı güvence altına alır[51]. Ne var ki, adil yargılanma hakkı bakımından dikkate alınan şey varılan sonuçtan çok, yargılama sürecinin tamamıdır[52]. Bu nedenle, yargılama sürecinde karşılanması gereken tüm hakları ve yöntemsel gereklilikleri içeren "uzun bir liste *(laundry list)*" adil yargılanma kavramını oluşturur[53]. Dolayısıyla, adil yargılanma hakkı bakımından, içerik olarak adil bir karar verilip verilmediği değil, adil bir karar verilebilmesi için gerekli koşulların sağlanıp sağlanmadığı önem kazanır[54]. Buna karşılık, AİHM'ye göre açıkça hatalı bulgulara dayanan bir karara varan, taraflarca sunulmuş olan savları, delilleri ve mütalaaları önyargısız biçimde incelemeyen bir yargı organı, adil ve hakkaniyetli yargılama yapma yükümlülüğünü ihlal etmiş olur[55]. Bu nedenle, istisnai de olsa, yargı kararlarının içeriğinin de adil olup olmadığının denetlendiğini söylemek mümkündür.

Adil yargılanma hakkı, AİHS'nin 6. maddesinde[56] ve 1982 Anayasası'nın 36. maddesinde[57] güvenceye alınmıştır. Sözleşme'ye göre, yargılamanın kanunla ku-

---

51 Sibel İnceoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4*, (Ankara: Avrupa Konseyi Yayını, 2018), 1.

52 Karen Reid, *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, (Londra: Sweet & Maxwell, 1998), 50.

53 Bkz. Jeremy Waldron, "The Rule of Law and the Importance of Procedure", *Nomos 50: Getting the Rule of Law* (ed. James E. Fleming), (New York: New York University Press, 2011), 3-31; John Gardner, "The Supposed Formality of the Rule of Law", *Law as a Leap of Faith: Essays on Law in General*, (Oxford: Oxford University Press, 2012), 195-221.

54 İnceoğlu, s. 1.

55 ECHR, *Kraska v. Switzerland*, No. 20398/92, 19.04.1993, para. 30; Reid, 50.

56 AİHS madde 6: *1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel gizliliği gerektirdiğinde veyahut aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.*
2. Bir suç ile itham edilen herkes, yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.
3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:
a) Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;
b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak;
c) Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek;
d) İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek;
e) Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak.

57 Adil yargılanma hakkı 2001 yılında yapılan değişiklikle madde metnine eklenmiştir. 1982 Anayasası madde 36: *"Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*
Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz."

rulan, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde, makul sürede, açık/aleni ve hakkaniyete uygun[58] olarak yapılması gerekir. Sözleşme'de yer alan söz konusu açık teminatların yanında, AİHM, birtakım örtülü güvenceleri de adil yargılanma hakkı kapsamında dikkate almaktadır. "Çelişme ilkesi", "silahların eşitliği ilkesi", "mahkemeye başvurma hakkı", "susma hakkı", "kendini suçlayıcı delil sunmaya zorlanamama hakkı", "gerekçeli karar hakkı", "delil sunma hakkı", "duruşmada hazır bulunma hakkı" ve "duruşmaya etkili katılma hakkı" bunlar arasında sayılabilir[59].

Hakkaniyet olarak adaletin ve dolayısıyla adil yargılanma ilkesinin gerçekleşebilmesi için savunma hakkının tam, yeterli ve etkili olacak düzeyde kullanılması gerekir[60]. AİHM de adil yargılanma hakkını tanımlarken özellikle çelişme ve silahların eşitliği unsurlarını iki temel öğe olarak kullanır[61]. Başka bir deyişle, bu iki temel ilkenin adil yargılanmanın özünü oluşturduğunu söylemek mümkündür[62]. Bu noktada, delil sunma ve duruşmaya etkili katılma haklarının da hem çelişme hem de silahların eşitliği ilkesi ile doğrudan bağlantılı olduğunu not etmek gerekir.

En bilinen tanımıyla düşüncelerin karşılıklı olarak ileri sürülmesi ve tartışılması yöntemi olan çelişme, tarafların hem kendi aralarında hem de yargı organıyla iletişim sağlamasının bir yoludur[63]. Yalnızca teknik bir seçim olmaktan çok bir uygarlık göstergesi ve tercihi olan çelişme yöntemi, bilgilenme (bilgi alma) ve tartışma (açıklamada bulunma) hakkını içerir[64]. AİHM'ye göre de çelişmeli yargılama ilkesi, dava sırasında mahkemenin kararını etkilemek amacıyla sunulan delil, mütalaa ve görüşlerin tamamı hakkında bilgi sahibi olma ve bunlar hakkında

58 AİHS'nin İngilizce resmi metninde yer alan *"... everyone is entitled to a fair and public hearing..."* ifadesi, kimi yazarlar tarafından "adil bir şekilde dinlenilme", kimi yazarlar tarafından "hakkaniyete uygun dinlenilme" biçiminde çevrilmektedir. 1954 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Sözleşme'nin resmi çevirisinde de "hakkaniyete uygun yargılama" ifadesine rastlanır. Bkz. RG. 19.03.1954, S. 8662. Bununla birlikte, Sözleşme'nin Türkçe çeviri metninde ise "adil" veya "hakkaniyete uygun" şeklinde farklı metinlerde yer bulan ifadeye hiç yer verilmemiştir. Bkz. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf, e.t. 14.12.2019. Çalışmanın konusu gereği, yalnızca adil kavramının değil, hakkaniyet kavramının da önemli olduğu dikkate alınarak, bu ifadeye çalışmada özellikle yer verilmiştir.

59 İnceoğlu, 112; F. Gökçen Taner, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019) 46-47; Waldron, 5-6.

60 ECHR, *Ludi vs. Switzerland*, No. 12433/86, 15.06.1992, para. 49-50; *Artico v. Italy*, No. 6694/74, 13.05.1980, para. 33; *Insanov v. Azerbaijan*, No: 16133/08, 14.03.2013, para. 142, 160. AYMK, *Ali Kemal Tekin Başvurusu*, No: 2014/875, 02.02.2017, para. 40, 42. Aynı yönde bkz. ABD Federal Yüksek Mahkemesi'nin kararı için bkz. *Burns v. Oluo*, 360 U.S. 252, 257-58 (1959).

61 Stefan Trechsel, *Human Rights in Criminal Proceedings*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), 85; İnceoğlu, 142.

62 Taner, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği*, 17.

63 Taner, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği*, 69; Hanağası, Emel: *Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 105, 108; Kunter, Nurullah & Yenisey, Feridun: *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta, İstanbul, 1998, s. 41.

64 Taner, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği*, 70, 87-94.

yorum yapma olanağının taraflara tanınmasıdır[65]. Bu ilke, duyulma veya hukuki dinlenilme hakkıyla birlikte el alınmalıdır[66]. Öyle ki, çelişmenin etkili olabilmesi için dinlenilme hakkının mahkemelere yüklediği bir yükümlülük olarak, savunmaların dikkatle alınması zorunludur[67].

Silahların eşitliği ilkesi ise taraflar arasında hakkaniyete uygun bir dengenin sağlanmasını, yargılama sürecinde tüm tarafların eşit olanaklardan yararlandırılmasını amaçlar[68]. Bu ilke, taraflar arasında "adil bir dengenin" varlığını gerektirir ve hem ceza hem de medeni hak ve yükümlülüklere ilişkin davalarda geçerlidir[69]. Silahların eşitliği ilkesi, davanın taraflarından birini diğerine karşı dezavantajlı konuma getirmeyecek şekilde; her bir tarafın, deliller de dahil olmak üzere savını ortaya koyabilmesi için makul ve kabul edilebilir olanaklara sahip olması anlamına gelir[70]. Hemen not etmek gerekir ki, hakkaniyete uygun bir yargılama yapılabilmesi için delil gösterme, çelişme, silahların eşitliği ve hukuki dinlenilme hakları, adil yargılanma ilkesinin diğer tüm örtülü güvenceleri gibi bir bütünün parçaları olarak bir arada uygulanmalıdır.

Görüldüğü üzere, tarafların savlarını desteklemek için delil gösterebilmesi ve bu delillerin yargılama makamınca önyargılardan bağımsız biçimde incelenmesini talep edebilmesi hem çelişmeli yargılama hem de silahların eşitliği ilkesinin bir gereğidir. Buna bağlı olarak, delil gösterebilme, savunma hakkının ve dolayısıyla adil yargılama hakkının gerçekleştirilebilmesi için de olmazsa olmazdır. Ev-içi şiddet olaylarına ilişkin yargılamalarda "şiddet gören kadın sendromu"nun bir meşru savunma nedeni olarak kullanılıp kullanılamayacağına ve bu sendromun, kadının şiddet uygulayana dönük eyleminin meşruluğuna yönelik bir delil niteliğinde kabul edilip edilemeyeceğine ilişkin tartışma da bu çerçevede ele alınmalıdır.

---

65 ECHR, *Ruiz-Mateos v. Spain*, No. 12952/87, 23.06.1993, para 63.

66 Duyulma hakkının adil yargılanma hakkının bir parçası olduğuna yönelik çalışma için bkz. Héctor A. Morales Zúñıga, "On the Moral Foundations of a Fair Trial", *Law and Morals* (ed. André Ferreira Leite de Paula & Andrés Santacoloma Santacoloma), (Stuttgart: Nomos, 2019), 146, 172-174. Hukuki dinlenilme hakkı için bkz. Hakan Pekcanıtez, "Hukuki Dinlenilme Hakkı", *Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan*, (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları) 2000, 753-791.

67 Trechsel, 89.

68 İnceoğlu, 115; Taner, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği*, 96-99. Anayasa Mahkemesi de aynı görüştedir. Mahkeme'ye göre, *"Adil yargılanma hakkının unsurları arasında önemli bir yer tutan 'silahların eşitliği' ilkesi, davanın tarafları arasında yargılama sırasında usul hükümleri yönünden eşit konumda bulunma, taraflardan birine dezavantaj, diğerine avantaj sağlayacak kurallara yer vermeme esasını içermekte, diğer bir deyişle davanın tarafları arasında hakkaniyete uygun bir dengenin varlığını gerekli kılmaktadır."* Bkz. AYMK, E. 2012/69, K. 2012/149, k.t. 11.10.2012. Aynı yönde AİHM kararları için bkz. ECHR, *A.B. v. Slovakia*, No: 41784/98, 04.03.2003, para. 55; *Zagorodnikov v. Russia*, No: 66941/01, 07.06.2007, para. 30; *Loboda v. Ukraine*, No: 8865/06, 17.11.2016, para. 48; *Palchik v. Ukraine*, No: 16980/06, 02.03.2017, para. 31.

69 *Guide on Article 6 of the European Conventionon Human Rights*, 2019, s. 6-7, 15, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf, e.t. 08.01.2010.

70 ECHR, *Dombo Beheer B. V. v. Netherlands*, No. 14448/88, 27.10.1993, para. 33. Ayrıca bkz. *A.B. v. Slovakia*, para. 55; *Marcello Viola v. Italy*, No: 45106/04, 05.10.2006, para. 51, 76.

Şiddet gören kadın sendromuna göre, bu sendroma sahip bir kadının, şiddet görmediği bir anda verdiği tepkinin özünde bir tür "kendini koruma" eylemi vardır. Kadının dava konusu eylemi işlemesinde, kendisini saldırıya uğradığı anda koruyamaması, devlet ya da başka bir kurumdan yardım alamaması veya ekonomik anlamda partnerine bağımlı olması gibi kanıtlanabilir unsurların etkisi büyüktür[71].

Sistematik olarak şiddete uğrayan kadın süreğen bir tehlike hâli içinde yaşar. Kadının deneyimlediği bu durum ve sistematik şiddet nedeniyle içinde bulunduğu ruh hâli, şiddet uygulayana şiddet anında bir tepki verememesine yol açar. Bu nedenle, kadın, şiddet uygulayanın en zayıf olduğunu düşündüğü anda kendisini koruma yolunu seçebilmektedir[72]. Söz konusu eylemin meşru savunma kapsamında görülmesi gerektiği de öğretide bu gerekçeyle ileri sürülmektedir. Bununla birlikte, geleneksel meşru savunma ölçütleri çoğu hukuk sisteminde saldırı anında karşılık vermeyi kapsadığından; kadının şiddet anında değil, kendisine şiddet uygulanmadığı bir anda verdiği tepki uzun bir süre meşru savunma kapsamında görülmemiştir. Günümüzde de yaygın eğilim meşru savunma kapsamında kabul edilmemesi yönündedir. Ancak, özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelenda'daki bazı örnek davalarda bu sendromun bir savunma gerekçesi olarak dikkate alındığını ve yargılama sırasında konunun uzmanlarından sendroma ilişkin görüş alınmasının kabul edildiğini de not etmek gerekir[73].

---

71 Phyllis L. Crocker, "The Meaning of Equality for Battered Women Who Kill in Self-Defense, *Harvard Women's Law Journal*, (1985): 133 vd; Elisabeth Ayyıldız, "When Battered Woman's Syndrome Does Not Go Far Enough: The Battered Woman as Vigilante", *American University Journal of Gender & the Law* 4, No. 1, (1995): 143-147.

72 Sendrom, ev-içi şiddete maruz kalan kadının sıklıkla karşılaştığı "neden şiddete şiddet ile karşılık verdiği" veya "evi terk edip ilişkiyi sonlandırmadığı" sorularına da cevap vermesi açısından önemlidir. Bkz. *State v. Kelly*, 478 A. 2d 364, N.J., 1984; *Tourlakis v. Morris*, 738 F. Supp. 1128 (S.D. Ohio 1990).

73 Sendromun dikkate alındığı örnek yargı kararlarında, *"şiddet gören kadının daimi korku içinde yaşadığı, kaçamayacağını ve bu nedenle en sonunda tek seçeneğinin ya intihar etmek ya da öldürmek olduğunu düşündüğü"* ya da *"sistematik olarak şiddet gören kadının ruhsal durumunu anlamak, davranışını ve dava konusu eylemini anlamlandırabilmek için yaşamsaldır"* şeklinde ifadelere rastlanmaktadır. Bkz. Bkz. *Tourlakis v. Morris*, 1990, s. 1134; *Thomas v. Arn*, 728 F. 2d (6th Cir.), 1984, s. 815. Başka bir davada da sendromun dikkate alınması gerektiğini düşünen karşı oy yazısında şu ifadelere rastlanmaktadır: *"Somut olayda kadın, partnerinin dokunulmaz olduğunu ve kendisini kanunların da koruyamadığını düşünerek öldürme fiilini gerçekleştirmiştir ki bu düşüncesinin aksini gösterecek deliller de yoktur. Bu nedenle, Sendrom tek başına meşru savunma delili olarak kabul edilmelidir."* Bkz. *State v. Norman*, 378 S.E.2d at 18. (Martin, J., dissenting). ABD'nin farklı eyaletlerinde farklı yaklaşımlar da söz konusudur. Örneğin, New Jersey eyaleti, şiddete uğramış kadın sendromunu resmi olarak uzman ifadesi konusu kabul eden ve delil olarak ele alan ilk eyaletlerden biridir. Bkz. *State v. Kelly*, 478 A. 2d 364, N.J., 1984. Ayrıca bkz. *State v. Yusuf* 800 A.2d 590 (Conn. App. Ct. 2002); *The Validity and Use of Evidence Concerning Battering and Its Effects in Criminal Trials Report, Responding to Section 40507 of the Violence Against Women Act*, U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, 1996. Tam bir meşru savunma nedeni olarak kabul edilmese de sendromun dikkate alındığı bir dava örneği için bkz. *Blair v. Blair*, 154 Vt. 201, 575 A.2d 191 (1990). Benzer dava örnekleri için bkz. Champaign, 61-70; Regina A. Schullert and Neil Vidmar, "Battered Woman Syndrome Evidence in the Courtroom: A Review of the Literature", *Law and Human Behavior* 16, No. 3, (1992):

Sendromun, hukuk disiplini üzerinde büyük etki doğurduğu doğrudur. Bu çerçevede, şiddet ilişkisinin ve bunun yol açtığı sendromun kadınlar üzerindeki etkisini yargı organlarına aktarabilmede hem psikoloji hem de psikiyatri disiplinleri yardımcı olabilmektedir. Bununla birlikte, uygulamada, sendromun ve öğrenilmiş çaresizlik kavramının farklı yorumlandığını görmek de mümkündür[74]. Bu kapsamda, şiddet görmüş kadın sendromunu bir savunma nedeni olarak kullanmanın kadını adeta "sahibi tarafından istismar edilmiş evcil bir hayvana ya da şeye" dönüştürdüğü yönündeki eleştirilere değinmek gerekir[75]. Bunun yanında, kadında ortaya çıkan anormal algı sorununa, pasifliğe ve yardım arama eksikliğine odaklanan bir uzman ifadesinin *(expert testimony)* somut olaylarda sendroma dair yeterli delil oluşturacağını ve meşru savunma için gerekli olan yasal savın yalnızca öğrenilmiş çaresizlik teorisine dayandırılabileceğini varsayanlar da söz konusudur[76]. Hatta, somut olaylarda şiddete uğramış kadın sendromu bir delil olarak kullanılmamış olsa dahi öğrenilmiş çaresizlik teorisi -eleştiriye açık biçimde- adeta bir şemsiye kavram niteliğinde kullanılmıştır[77]. Oysaki -yukarıda da ifade edildiği üzere- çaresiz kalma hâli ile karıştırılmaması gereken ve psikolojide hukukta ifade ettiğinden daha derin bir anlam içeren öğrenilmiş çaresizlik teorisinin tek hukuki argüman olarak ele alınması ve uzman ifadesine başvurmak için genel bir araç olarak düşünülmesi; konunun karmaşıklığının, alandaki bilginin genişliğinin ve değişkenliğinin gözden kaçırılmasına neden olmuştur[78]. Daha da önemlisi, bu yaklaşımla, sistematik olarak şiddete uğramış kadının sözünü ettiği tehlike ve tehdidin yakınlığı ve aciliyeti de göz önüne alınmamış olup kadının

273-291; Regina A. Schuller, Elisabeth Wells, Sara Rzepa ve Marc A. Klippenstıne, "Rethinking Battered Woman Syndrome Evidence: The Impact of Alternative Forms of Expert Testimony on Mock Jurors' Decisions", *Canadian Journal of Behavioural Science*, (2004): 127-136; Brenda L. Russell, *The Battered Woman Syndrome as a Legal Defense: History, Effectiveness and Implications*, (Jefferson NC: McFarland&Co, 2010); Elizabeth A. Sheehy, *Defending Battered Women on Trial: Lessons from the Transcripts*, (Vancouver: UBC Press, 2014). Yakın tarihli başka bir dava örneği için bkz. *Cathryn Ann Linn v. State of Iowa*, No. 17-0007 (Iowa 2019).

74 Söz konusu farklı yorumlar için bkz. Lee Bowker, "A Battered Woman's Problems are Social, Not Psychological", R.J. Gelles & D.R. Loeske (ed.), *Current Controversies on Family Violence* içinde, (Newbury Park, CA: Sage, 1993); E. W. Gondolf & E. R. Fisher, "Battered Women as Survivors: An Alternative to Treating Learned Helplessness", (Boston, MA: Lexington, 1988). Kavrama dair eleştirilen yaklaşımların kapsamlı bir çözümlemesi için bkz. Walker, *The Battered Woman Syndrome*, 69 vd.

75 Bkz. Anne M. Coughlin, "Excusing Women", *California Law Review* 82, No. 1, (1994): 67.

76 Genel olarak bkz. Joshua Dressler & Holly Maguigan, "Battered Women, Self-Defense, and the Law", *Fordham Law Review* 79, No. 1, (2011); Jane Campbell Moriarty, "While Dangers Gather: The Bush Preemption Doctrine, Battered Women, Imminence, and Anticipatory Self-Defense", *New York University Review of Law and Social Change* 30, No. 1, (2005). Ayrıca bkz. Martha Ruth Mahoney, "Misunderstanding Judy Norman: Theory as Cause and Consequence", *Connecticut Law Review* 51, No. 3, (2019): 677.

77 Mahoney, 677, 703.

78 Mahoney, 677. Bu nedenledir ki, psikologlar uzun yıllardır uzman ifadelerinin konusunu "şiddet görme ve etkileri" veya "yakın partner şiddeti ve etkileri" olarak belirlemektedirler. Bkz. Mahoney, s. 677.

karşı karşıya olduğu tehlikenin ıskalandığı kusurlu bir hukuk teorisi üretilmiştir[79]. Buna ek olarak, sistematik şiddete uğrayan kadınların verdikleri tepkilerin bir çeşit "travma sonrası stres bozukluğu *(post traumatic stress disorder)*" sonucu olduğu iddia edilmiş ve şiddete uğramış kadın sendromu da bu stres bozukluğunun bir alt kategorisi olarak değerlendirilmiştir[80]. Oysaki, şiddete uğramış kadın sendromuna neden olan travmatik olaylar ve maruz kalınan tehdit ve tehlike bir kerelik değildir. Söz konusu şiddet sistematiktir, tekrarlayan bir zincir biçimindedir ve devamlılık arz eder. Bu tip vakalarda travma sonrası stres bozukluğu modelinin kullanılması da bu gerekçelerle eleştirilmektedir[81].

Yine, bazı davalarda mahkemelerin, uzmanları sadece sendromun özelliklerini anlatmakla sınırlı tuttuğu, somut olayda sendromun var olup olmadığına ilişkin tartışmalara girilmesine ise izin vermediği de görülebilmektedir[82]. Bu yaklaşımın da konuya ilişkin etkili bir inceleme yapılmamış olacağı için adil yargılanma ilkesine aykırı olduğu belirtilmelidir. Son olarak, şiddete uğramış kadın sendromu teorisi aslında suç ve ceza siyasetinde bir değişimi amaçlar. Ancak, sendroma ilişkin bu dar ölçekli bakış açısının, söz konusu amacın ve hedeflenen değişimin de göz ardı edilmesine yol açtığını da not etmek gerekir[83].

Ev-içi şiddetin konu olduğu davalarda sendromu ve kişilerde yarattığı ruhsal durumu dikkate almak adil yargılanmayı sağlar[84]. Dolayısıyla, kadının, söz konusu sendromu savunma hakkı kapsamında bir delil olarak sunabilmesi ve bu delilin en azından tartışılabilir olması, adil yargılanma hakkının ve hukuk devletinin bir gereğidir. Ancak, karşılaştırmalı dava örneklerine bakıldığında, istisnalar olmakla birlikte, çoğunlukla bu sendromun bir meşru savunma nedeni olarak kabul edilip edilmemesinden önce; böyle bir sendromun teorik olarak var olup olmadığının ve savunma hakkı çerçevesinde bir delil olarak sunulup sunulamayacağının dahi tartışma götürdüğü dikkati çekmektedir[85]. Yargılama sürecinde delillere ilişkin tercihler

79 Mahoney, s. 678.

80 Walker, *The Battered Woman Syndrome*, 42, 70.

81 Walker, *The Battered Woman Syndrome*, 42, 43. Hemen eklemek gerekir ki, travmaya uğrayan herkes travma sonrası stres bozukluğu yaşamayabileceği gibi, yaşayanların maruz kaldığı etkiler de zamanla azalabilir ya da yok olabilir. Dolayısıyla, partner şiddetine ilişkin somut olaylarda yalnızca travma sonrası stres bozukluğu öğesinden hareket etmek hatalı bir muhakemeye neden olabilir. Bkz. Dutton and Goodman, 224-227; Hilal Düzenli, "Hukuk Pratiğinde Kadını Anlamak: Örselenmiş Kadın Sendromu", *Kadın Yazıları* (ed. Türkan Yalçın), (Ankara: Savaş Yayınevi, 2020), 306.

82 Champaıgn, 63. Bkz. *J. A. Gruwell v. The State of Wyoming*, No. S-10-0168, 2011; *State v. Myers*, 570 A.2d 1260, 1266-67 (N.J. 1990).

83 Düzenli, 292.

84 Walker, *"Battered Women Syndrome and Self Defense"*, 334; Erich D. Andersen and Anne Read-Andersen, "Constitutional Dimensions of the Battered Woman Syndrome", *Ohio State Law Journal* 53, No. 2, (1992): 365. Sendroma ilişkin uzman görüşlerine dava sürecinde yer verilmemesinin adil yargılama hakkını ihlal etmediğine yönelik aksi yönde bir mahkeme kararı için bkz. *Barefoot v. Estelle*, 463 U.S. 880, 903 (1983).

85 Örneğin, Kanada Yüksek Mahkemesi'nin bir kararına göre; *"eğer saldırı ile buna verilen tepki arasında önemli ölçüde bir zaman aralığı varsa, söz konusu eylem meşru savunmadan ziyade öç*

hakkaniyete uygun yargılama ilkesinin özü niteliğindedir. Her ne kadar yargılama makamı delillerin değerlendirilmesinde daha elverişli bir konumda olsa da delillere verilen ağırlığa ve delillerin değerlendirilmesine ilişkin verilen kararlarda keyfi, mantık dışı, makul olmayan ve hakkaniyetsiz bir tutum söz konusu olmamalıdır[86]. Örneğin, şiddete uğramış kadın sendromu gibi özel bir bilgi ve uzmanlık gerektiren bir konuda herhangi bir inceleme yapmadan ve konunun uzmanlarına danışmadan gerçekleştirilecek bir yargılama; keyfi, makul, hakkaniyete aykırı ve adil olmayan bir sonuca neden olacaktır[87]. Öyle ki, dikkate alınan deliller veya taraflarca dikkate alınması talep edilmesine karşın farklı gerekçelerle dikkate alınmayan deliller, davanın gidişatını ve dolayısıyla hakkaniyete uygun yargılama yapılıp yapılmamasını da doğrudan etkileme gücüne sahiptir.

Yargılama sırasında sorulan sorulardaki nesnellik de bu noktada büyük önem taşır. Örneğin kadına, mantıklı düşünebilen bir kişinin vermesi gereken tepkileri neden vermediği, ilişkiyi neden sonlandırmadığı ya da neden ısrarla yardım istemediği sorularak, aslında daha en başta şiddete uğramış kadının yaşadığı deneyimin beyin kimyasını da etkileyecek biçimde söz konusu sendroma yol açtığına ilişkin gerek tıbbi gerekse psikolojik görüşler göz önünde bulundurulmamış olur[88]. Daha da önemlisi, bu gibi sorular kadının şiddet uygulayan partnerini terk etmeye kalkışması ya da terk etmesi durumunda daha büyük bir tehlike ve tehdit altında kalacağına ilişkin açık kanıtların da gözden kaçırılması anlamına gelmektedir[89]. Gerçekten de yapılan araştırmalara ve istatistiklere göre ilişkiyi sonlandırmak tam da kadının korktuğu gibi şiddet düzeyini daha da arttırabilmektedir. Buna göre, ayrılık sonrası veya ayrılma aşamasında kadınların şiddet uygulayan partnerleri tarafından öldürülme oranı, kadınların şiddet uygulayan partnerlerini öldürme oranından daha fazladır[90]. Özellikle ilişkiyi sonlandırdıktan sonraki iki

alma olarak değerlendirilmelidir." Bkz. *R. v. Lavallee*, 1 SCR 852, 1990, s. 115. Benzer ifadelere yer veren ve şiddet gördüğü eşini öldürme fiilini gerçekleştiren kadınların suçlu bulunduğu dava örnekleri için bkz. *People v. Bush* 148 Cal. Rptr. 430 (1978); *State v. Norman* 378 S.E.2d 8(1989).

86 ECHR, *Company X. v. Austria*, No. 7987/77, 13.12.1979; *Waldberg v. Turkey*, No. 22909/93, 06.09.1995; Van *Kück v. Germany*, No. 35968/97, 12.06.2003, para. 55-57. Ayrıca bkz. AYMK, E. 2012/69, K. 2012/149, k.t. 11.10.2012.

87 Teknik bilgi ve uzmanlık gerektiren konularda, bu inceleme yapılmadan ve konu açıklığa kavuşturulmadan sonuca varılmasının makul bir yaklaşım olmadığına ilişkin AİHM kararı için bkz. ECHR, *Van Kück v. Germany*, para. 55-57.

88 Sendromun bu tür etkilere yol açtığın ilişkin araştırmalar için bkz. Walker, "*Battered Women Syndrome and Self Defense"*, 327-328. Ayrıca bkz. Bessel A Van Der Kolk, "The Psychological Consequences of Overwhelming Life Experiences", *Psychological Trauma* (ed. Bessel A Van der Kolk), (Washington: American Psychiatric Publishing, 1987): 1-30.

89 Angela Browne, *When Battered Women Kill*, (New York: The Free Press, 1987), 113.

90 Bkz. Angela Browne and Kirk R. Williams, "Exploring the Effect of Resource Availability and the Likelihood of Female Perpetrated Homicides", *Law & Society Review* 23, No. 1, (1989): 75-94. Aynı yönde yakın tarihli başka bir araştırma için bkz. Joakim Petersson, Susanne Strand and Heidi Selenius, "Risk Factors for Intimate Partner Violence: A Comparison of Antisocial and Family-Only Perpetrators", *Journal of Interpersonal Violence* 34, No. 2, (2016): 219-239. Ayrıca bkz. Walker, The Battered Woman Syndrome, 15.

yıl en riskli dönemdir ve eğer çift çocuk sahibiyse ve bu nedenle iletişim kaçınılmazsa, bu risk daha da artmaktadır[91].

Kadının gerçekleştirdiği eylemin mantığı ve meşru olup olmadığı ancak hayatında yer alan şiddet döngüsü dikkate alınarak anlaşılabilir[92]. Aksi hâlde, kadının, şiddet gören bir kadının yaşadığı deneyimler dikkate alınmadan hazırlanan birtakım ölçütlere göre yargılanması söz konusu olur[93]. Bu ise nesnel bir sonuca ulaşılmasını engelleyecek, hakkaniyete uygun yargılama yapma ilkesine de aykırılık oluşturacaktır. Somut olay, kendi gerçekliğinde değerlendirilmeli ve böylece sendromun bir meşru savunma nedeni veya kadının güncel ve süreğen bir tehlikede olduğuna dair algısının gerçekliğini ve akla uygunluğunu ispat etmek için kullanılan bir savunma delili olarak kabul edilip edilemeyeceğine karar verilmelidir[94].

Meşru savunma kavramı, öğretide ileri sürülen "yasal" savunma ya da "haklı" savunma kavramlarından farklılık arz etmektedir. Laik bir hukuk düzeninde meşru savunmanın yasanın ve kamu vicdanının uygun bulduğu bir fiil olduğu söylenebilir[95]. Bununla birlikte, meşru kelimesi ile sözlük anlamlarının aynı olmasına rağmen "yasallık" kavramının ve "hakka uygun, doğru, yerinde olan" anlamındaki haklılık kavramının, kurumun sosyal yönünü ifade etmek bakımından yetersiz kaldıkları belirtilmelidir[96]. Dolayısıyla, meşru savunmanın pozitif dayağının yasa olduğu ve yasanın kişilerin kendilerini korumalarını belirli sınırlar içerisinde meşru kabul ettiği bilinmekle birlikte; kurumun içerdiği sosyal değer nedeniyle hukukun verdiği sıradan bir yetkiden çok daha fazlasını ifade ettiği söylenebilir[97].

Meşru savunmanın, kökleri eskiye dayanan sosyal bir gerçeklik oluşu, kurumun şartlarının uygulanışı bakımından da önem taşımaktadır. Meşru savunma

---

91 Walker, *"Battered Women Syndrome and Self Defense"*, 333; Browne and Williams, 78-79.

92 Crocker, 135 vd.

93 Crocker, 130; Cynthia K. Gillespıe, *Justifiable Homicide: Battered Women, Self-Defense, and the Law*, (Ohio: Ohio State University Press, 1989), 189-190. Öyle ki, meşru savunma kurumunun da bu anlamda eril deneyimlerden ve bakış açısından yola çıkılarak tasarlandığı ileri sürülür. Buna göre, yasaları kaleme alanlar, partnerini öldüren kadının düştüğü duruma belki hiçbir zaman düşmemiş olsalar da bu travmaları yaşayan insanlardan kendileri gibi davranmalarını beklerler. Bkz. Crocker, 123 vd.

94 Bkz. *Pennsylvania v. Miller*, 634 A.2d 614, 622 (Pa. Super. Ct. 1993); Ayyıldız, 143.

95 Gökçen Taner, "Türk Ceza Hukukunda Meşru Savunma", *Ceza Hukuku Dergisi* 5, S. 12, (2010): 220.

96 Taner, *"Türk Ceza Hukukunda Meşru Savunma"*, 220-221.

97 *Ibid*., 222. Yazar, ceza hukukunda biçimsel yasallık ilkesinin kabul edilmesi nedeniyle, tek kaynağının yasa olduğunun ve toplumun neyi meşru kabul ettiğinin bu açıdan önemsiz olduğunun ileri sürülebileceğini; ancak, meşru savunma için ileri sürülen "sosyal bir gerçeklik" olduğu yönündeki görüşlerin bu kuruma özgü olduğunu da not etmektedir. Bununla birlikte, benzer gerekçelerin zorunluluk hali için de ileri sürülebileceğini; fakat asla diğer ceza hukuku kurumları için genişletilemeyeceğini belirtmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Taner, *"Türk Ceza Hukukunda Meşru Savunma"*, 221.

özünde, insanda var olan kendini koruma içgüdüsünün hukuken tanınmasından ibarettir[98]. Hukukumuza göre, olayda meşru savunmanın var olabilmesi için gereken şartlar; kişinin haksız bir saldırıya uğramış olması, saldırının bir hakka yönelik olması, savunmanın zorunlu ve saldırıyla orantılı olmasıdır[99]. Bu noktada, henüz gerçekleşmemekle birlikte, gerçekleşmesine kesin gözüyle bakılan saldırıların ve yine sona ermiş olmasına rağmen tekrarına kesin gözüyle bakılan muhtemel saldırıların da meşru savunma nedeni olduğu belirtilmelidir[100].

Sendromun, meşru savunma nedeni olarak kabul edildiği dava örnekleri olsa da[101], kimi zaman haksız tahrik hükümleri çerçevesinde ele alındığını ve bir ceza indirim nedeni olarak kullanıldığını da görmek mümkündür[102]. Türkiye'de de eviçi şiddete ilişkin her somut olayda şiddete uğramış kadın sendromunun tartışmasız biçimde dikkate alındığını söylemek güçtür. Buna karşın, meşru savunma iddiasının kabul edildiği kararlarda mağdurun davranışlarının *"gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı"* önlemek çerçevesinde değerlendirildiği görülmektedir[103]. Bu kapsamda, birkaç istisnai davada, sistematik şiddet gören kadının şiddet görmediği bir anda, ancak aradan çok kısa bir süre geçtikten sonra verdiği tepkinin makul kabul edildiğini ve eylemin meşru savunma kapsamında değerlendirildiğini de not etmek gerekir[104]. Söz konusu kararlara rağmen,

---

98 Nevzat Toroslu ve Haluk Toroslu, *Ceza Hukuku (Genel Kısım)*, (Ankara: Savaş Yayınevi, 2019), 164; Nur Centel, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, (İstanbul: Beta, 10. b., 2017), 312; Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 15. b., 2020), 295.

99 Toroslu ve Toroslu, 164-171; Centel, Zafer ve Çakmut, 313-321; Demirbaş, 295-302.

100 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun meşru savunmayı düzenleyen 25. maddesine göre, *"Gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yöneltilmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hâl ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiilden dolayı faile ceza verilmez"*. Dolayısıyla, yalnızca gerçekleşen değil, geçekleşmesi veya tekrarı kesin olan haksız saldırılar da meşru savunma kapsamındadır.

101 Y. 1. CD. E. 2011/1267, K. 2011/4491, k.t. 13.07.2011; Ibn-Tamas v.US 407 A.2d 626, 1979; State v. Kelly, 97 N.J. 178, 1984. Ayrıca bkz. David L. Faigman, "The Battered Woman Syndrome and Self Defense: A Legal and Empirical Dissent", *Virginia Law Review* 72, (1986): 619.

102 Bkz. Y. 1.CD, E. 2010/7379, K. 2011/279, k.t. 31.01.2011; R v Ahluwalia (1992) 4 AER 889; R v Thornton (1996) 1 WLR 1174; R v Charlton (2003) EWCA 415.

103 Y. 1. CD. E. 2011/1267, K. 2011/4491, k.t. 13.07.2011. Ayrıca bkz. *N.K.* Davası, Gaziantep 4. Ağır Ceza Mahkemesi, 27.09.2012, https://www.milliyet.com.tr/gundem/tecavuzcusunu-olduren-kadina-beraat-karari-verildi-1664818, Erişim Tarihi: Mayıs 25, 2022. Konuya ilişkin değerlendirmeler için ayrıca bkz. Fulya Eroğlu ve Alev Özeroğlu, "Kötü Muameleye Maruz Kalmış Kadın Sendromunun Meşru Savunma Açısından Değerlendirilmesi", *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5/1, (2020): 1421.

104 Bkz. Y. 1. CD. E. 2013/2895, K. 2014/6572, k.t. 24.12.2014. Karara konu olan ilk derece mahkemesinin gerekçeli kararında şu ifadelere rastlanmaktadır: *"Maktulün kendisine çok daha ağır şiddet uygulayabileceğini, hatta öldürebileceğini düşünerek yeniden maktulün boğazını sıkıp öldürmesi şeklinde sonuçlanan olayda sanığın meşru müdafaa şartları içinde öldürdüğü kabul edilmelidir. Olayın gerçekleşme örgüsü meşru müdafaa haline tam olarak uymakta olup hukuka uygunluk ve beraat sebebi oluşturmaktadır. Sanığın eylemi sonradan pişman olmak ve hayata yeniden döndürmek için bazı hareketlerde bulunmuş olmakla birlikte doğrudan maktulü öldürmeye yöneliktir. Sınırın aşılması söz konusu değildir. Yani sanık meşru müdafaa şartları içerisinde maktule yönelik etkili eylem uygularken amacı zaten onu öldürmektir. Hukuka uygunluk sebebinin varlığı nedeniyle sanığın beraatine*

yakın tarihli bazı somut olaylara bakıldığında, meşru savunma ölçütlerinden olan olay anında karşılık vermek ve orantılı müdahalede bulunmak gerekliliklerinin, somut olayın özellikleri dikkate alınmadan, katı biçimde arandığı da dikkati çekmektedir[105]. Bu yaklaşımla, kadının söz konusu şiddeti bir kerelik yaşamadığı, dolayısıyla devamlılık arz eden ve tekrarına da kesin gözüyle bakılan bir tehdidin varlığı gözden kaçırılmaktadır.

Tüm bu içtihat birikimine rağmen, sendromun delil niteliğine yönelik eleştiriler varlığını sürdürmektedir. Örneğin, sendromun öne sürdüğü öğrenilmiş çaresizlik ve süreğen tehlike iddiasına karşılık, kadının akli dengesinin yerinde olmadığına ve bu nedenle makul davranamadığına ilişkin savlar da ileri sürülmektedir[106]. Öyle ki, bu gibi davalarda çoğunlukla kadınların "akli denge bozukluğu" yaşadığı veya "bir sinir krizi" geçirdiği iddia edilmekte; bu anlayış, söz konusu sendromun kalıcı etkilerinin göz ardı edilmesine yol açmaktadır[107]. Eleştiri sahiplerine göre kadın, yaşadığı şiddet süresince mücadele edememiş gibi görünse de mahkemeye çıktığında ve yaşadıklarını dile getirirken, fiziksel olarak olmasa da psikolojik olarak mücadele eden bir kadın görüntüsü çizebilmektedir. Psikolojik de olsa bu tür çaba emareleri, şiddet döngüsü içinde şiddet uygulayana karşı bir girişimde bulunabilme yetisine işaret etmektedir ki bu da şiddete uğramış kadın sendromu ile çelişir[108].

Eleştirilere karşılık, ev-içi şiddetin yaygınlığı nedeniyle şiddete uğramış kadın sendromunun bir meşru savunma nedeni olarak kabul edilmesine yönelik

karar verilmiştir." Bkz. Sakarya 1. Ağır Ceza Mahkemesi, E. 2011/326, K. 2012/107, k.t. 17/05/2012. Yargıtay, benzer başka bir davada da *"sanığın eylemini kendisine ve çocuklarına karşı yöneltilen şiddetin ve ölüm tehdidini oluşturan maktulün sözleriyle heyecan, korku ve telaştan kaynaklanan güdü ile savunma sınırını zorlayarak geçekleştirdiği anlaşıldığından"* sanık hakkında ceza verilmesine yer olmadığına karar veren ilk derece mahkemesinin kararını onamıştır. Bkz. Y. 1. CD. E. 2018/644, K. 2018/1680, k.t. 10.04.2018. Eylemin, meşru savunma değil, ancak haksız tahrik kapsamında değerlendirildiği bir dava örneği için bkz. Y. 1.CD, E. 2010/7379, K. 2011/279, k.t. 31.01.2011.

105 Bkz. *N.Y.* Davası, Y. 1. CD. E. 2019/324, K. 2019/2876, k.t. 21.05.2019; İstanbul BAM 1. CD. E. 2019/244, K. 2019/1090, k.t. 24.5.2019. Yine, Bakırköy 20. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 11.02.2020 tarihinde görülen *H. Ö.* davası da bu bakış açısına örnek olarak verilebilir. Bkz. https://www.milliyet.com.tr/gundem/gungorende-esini-olduren-kadina-15-yil-hapis-cezasi-verildi-6142697, Erişim Tarihi: Ağustos 25, 2021. Benzer bir karar da 4 Temmuz 2017 tarihinde İstanbul Bakırköy 13. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilmiştir. Mahkeme, sanık *Y.Ç.*'nin meşru savunmada mazur görülebilecek heyecan, korku ve telaşla sınırı aşması sonucunda eylemi gerçekleştirdiğini kabul etmiş ve ceza verilmesine yer olmadığına karar vermiştir. Ancak karar, İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 1. Ceza Dairesi tarafından bozulmuş ve 09.04.2018 tarihinde sanığa 15 yıl hapis cezası verilmiştir. Bkz. https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yasemin-cakala-15-yil-hapis-cezasi-956167, Erişim Tarihi: Ağustos 25, 2021. Şiddet görmüş kadın sendromunun Türk hukukunda meşru savunma kapsamında uygulanabilirliği üzerine ayrıntılı bir çalışma için bkz. Efser Erden Tütüncü, "Örselenmiş Kadın Sendromu Argümanının Türk Hukukunda Meşru Savunma Kapsamında Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler", *Fasikül Hukuk Dergisi* 11/111, (2019): 470.

106 Champaign, 72.

107 Russell, s. 116; Cara Cookson, "Confronting Our Fear: Legislating Beyond Battered Woman Syndrome and the Law of Self-Defense in Vermont", *Vermont Law Review* 34, (2009): 420.

108 Katharine K. Baker, "Gender and Emotion in Criminal Law", *Harvard Journal of Law and Gender* 28, (2005): 460.

öneriler dile getirilmeye devam etmektedir[109]. Ancak günümüzde hâlâ, ev-içi şiddete yönelik normlar ilişkilerin duygusal olarak karmaşıklığını görmezden gelmektedir[110]. Başka bir ifadeyle hukuk, şiddet gören kadının şiddet döngüsü içinde tepki vermesinin kolay olduğunu veya en azından yapılabilir olduğunu varsaymaktadır[111]. Oysaki, kadında, şiddeti uygulayan partnerinden kaçamayacağına ilişkin oluşan inancın ve şiddetin devam edeceğine ilişkin duyduğu korkunun da değerlendirmeye alınması, bu tür davalar için yaşamsal önemdedir[112]. Dolayısıyla, kadınların sistematik şiddet gördüğü somut olaylarda, şiddetin devam ettiği ve tekrarlanmasının kuvvetle muhtemel olduğu özellikle dikkate alınmalıdır. Yukarıda örnekleri verilen Türk hukukundaki davalarda da bu bakış açısının önemini görmek mümkündür. Şiddetin uygulanması ile şiddet bittikten sonra kadın tarafından gerçekleştirilen eylem arasında makul bir süre olduğu, tehlikenin devam etmediği ve bu nedenle eylemin meşru savunma kapsamında kabul edilmemesi gerektiği yönündeki anlayış, her şeyden önce şiddete uğramış kadın sendromunun tanımıyla çatışmaktadır. Öyle ki, sendrom, halihazırda kadının neden saldırı anında karşılık veremediğini, süreğen tehlikenin gerçekliğini ve tekrarlanmasına kesin gözüyle bakılan saldırı tehdidinin varlığını anlatan bir teoridir. Bu nedenle, yargı kararlarında yalnızca savunmaya ilişkin şartların nesnel açıdan denetlenmesi ve makul bir insanın aynı saldırıyla karşı karşıya kalması halinde verebileceği tepkinin tespitine yer verilmesiyle yetinilmemeli; sistematik şiddet gören bir kadının o durumda nasıl davranabileceği özenle dikkate alınmalıdır[113]. Yöntemin ve buna dayanılarak varılacak sonucun adil ve hakkaniyete uygun olması için gereken, başka bir deyişle adil yargılanma hakkının gerektirdiği de budur.

---

109 Şiddete uğramış kadın sendromunun Türk Ceza Kanunun "Sınırın Aşılması" başlıklı 27/2 maddesi bağlamında "meşru savunmada sınırın aşılması mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan ileri gelmiş ise faile ceza verilmez" hükmünün uygulama alanı bulabileceğine ilişkin görüş için bkz. Özgür Küçüktaşdemir, "Ceza Hukukunda Örselenmiş Kadın Sendromu", *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1/1, (2015): 579. Şiddete uğramış kadın sendromunun meşru savunma olarak kabul edilmesine yönelik eleştirilere cevap veren bir çalışma için bkz. Kit Kinports, "So Much Activity, So Little Change: A Reply to the Critics of Battered Women's Self Defense", *Saint Louis University Public Law Review* 23, (2004): 155-191.

110 Champaign, 75.

111 *Ibid*, 76.

112 Micheal Dowd, "Dispelling the Myths About the 'Battered Woman's Defense': Towards a New Understanding", *Fordham Urban Law Journal* 9, No. 3, (1992): 580.

113 Bkz. Helen Baker, "Constructing Women Who Experience Male Violance: Criminal Legal Discourse and Individual Experiences", *Liverpool Law Review* 29, (2008): 123-142. Bir karşı oyda da isabetle belirtildiği gibi; *"Şiddete maruz kalan kadınlarda hiç kimsenin ve hatta kanunların da kendisini koruyamayacağı inancı hâkim hâle gelmektedir. Ne yazık ki, uygulamada gördüklerimiz bu inancı çok da yanlışlamaz. Kadının yirmi yıl boyunca kocasının fiziksel şiddetine mecbur kalmış olması, en sonunda onu öldürmesi ile sonuçlanmıştır. Bu ifade ve tespit, meşru savunmanın uygulanabilmesi için gerekli olan şartları tek başına sağlayacak bir delil niteliğindedir."* Bkz. *State v. Norman*, 378 S.E.2d at 18, 1989. (Martin, J., dissenting).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Kişiye hak sahibi bir insan olarak davranılması önemli olmakla birlikte, insanın değerini gerçekleştirmesi için yetersizdir. Buna, özen göstermenin ve hukukta adaletsizliği görmenin de eklenmesi gerekir. Sadece soyut haklar üzerinden yapılan tanımlara dayanarak gerçekleştirilen yargılamalar, tarafların içinde bulunduğu durumun tekliğini ve öznelliği örseler. Dolayısıyla, önemli olan haklar teorisini özeni de içinde barındıran adil yargılanma ilkesiyle birleştirmektir.

Her durumun somut özelliklerini dikkate alarak karar verebilmek için tarafsız/nötr uygulamalar yeterli değildir. Yargıcın veya uygulayıcının tarafsız davranması ile somut olayı ilgilenerek görmesi arasında fark vardır. Öyle ki, kuralların her somut olayda aynı şekilde ve nötr kalınarak uygulanması, ev-içi şiddet söz konusu olduğunda ataerkil kültürün ve bunun hukuk kültürüne yansımalarının meşru kılınması için yöntemsel bir araca dönüşebilmektedir[114]. Kadınların maruz kaldığı ev-içi şiddet olaylarına ilişkin davalarda şiddet gören kadın sendromunun dikkate alınması ve buna ilişkin uzman görüşlerine yer verilmesi hukuk devleti ilkesinin hayata geçirilebilmesi için gerekli olan hak arama araçlarının işlevsel olarak kullanılabilmesinin ve dolayısıyla adil yargılanma hakkının da bir gereğidir. Bunun yanında, davalarda kadının yalnızca psikolojik tepkilerine ya da şiddet döngüsündeki tepkisizliğine odaklanmak da yeterli değildir. Kadının şiddet uygulayan partnerine karşı işlediği öldürme ya da yaralama fiilini aslında süreğen biçimde var olan bir tehlikeyi önlemek için gerçekleştirdiği de mutlaka dikkate alınmalıdır. Yine, vakalar bütünleşik biçimde ele alınmalı ve teorinin dinamikliğine de uygun biçimde kadının içinde bulunduğu sosyal koşullar ve sosyal gerçeklik de değerlendirmeye katılmalıdır[115]. Not etmek gerekir ki, kadının içinde bulunduğu sosyal gerçeklik ile psikolojik tepkiler birbirini dışlayan hususlar değildir[116]. Hatta çoğunlukla kadının içinde bulunduğu sosyal koşullar psikolojik tepkilerinin kaynağını oluşturur[117].

Şiddet görmüş kadın, en az diğer meşru savunma iddiasında ve savunusunda bulunun kişiler kadar kendisini neden savunması gerektiğini, onu bu sonuca götüren olayların içeriğini ve detaylarını anlatma hakkına sahiptir[118]. Savunma

---

114 Aynı yönde bkz. Fatma İrem Çağlar Gürgey, "Ev-İçi Şiddet Davalarında Yargıcın Tarafsızlığı", *Ankara Barosu Dergisi* 4, (2015): 62. Meşru savunma kurumuna ilişkin kuralların erilliği de bunun bir göstergesidir. Bkz. Baker, "Constructing Women Who Experience Male Violance: Criminal Legal Discourse and Individual Experiences", 123-142.

115 Kadının verdiği tepkinin yalnızca sosyal gerçeklik bağlamında ele alınması gerektiğini, böylece yapılan saptamaların hukuka uygunluk nedenleriyle daha uyumlu olacağını savunan görüş için bkz. Cheryl A. Terrance, Karyn M Plumm and Andre Kehn, "Battered Women Who Kill: Impact of Expert Testimony Type and Timing", *Psychiatry, Psychology and Law* 21, No. 1, (2014): 3.

116 Düzenli, 312.

117 *Ibid*, 312.

118 Gail D. Rodwan and Jeanice A. Dagher-Margosian, "The Battered Woman as Criminal Defendant", *Michigan Business Law Journal* 73, (1994): 916. Ayrıca bkz. *People v. Wilson*, 194 Mich.

hakkının ve dolayısıyla adil yargılanma hakkının gerektirdiği de budur[119]. Uygulamada ise çoğunlukla erkek bakış açısıyla sürdürülen yargılamalarda şiddet kelimesinin bir anlamda küçümsendiği, kadının özgül durumunu görmeyi kolaylaştıracak biçimde şiddetin detaylarına girilmediği görülmektedir. Oysaki yargılama sürecinde, eğer kadının onayı ve talebi varsa, maruz kalınan şiddetin örgüsü tüm detaylarıyla aktarılmalı, kadının yalnızca şiddet gördüğü şeklinde genel tanımlamalarla yetinilmemelidir. Ancak böylece, kadının yaşamış olduğu gerçek şiddet fark edilerek, söz konusu şiddet döngüsünün kadının karar alma mekanizmasını nasıl etkilediği göz önüne alınmış olur[120].

App. 599, 604, 487 N.W.2d 822 (Mich. Ct. App. 1992).

119 Bkz. *Washington v. Texas*, 388 U.S. 14, 19, 1967.

120 Aynı yönde bkz. Kathryn Abrams, "The Constitution of Women", *Alabama Law Review* 48, (1996): s. 864.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

Abrams, Kathryn. "The Constitution of Women". *Alabama Law Review* 48, (1996): 861-884.

Andersen, Erich D. and Read-Andersen, Anne. "Constitutional Dimensions of the Battered Woman Syndrome". *Ohio State Law Journal* 53, No. 2, (1992): 363-411.

Apaydın, Cengiz. "Kötü Muameleye (Şiddete) Maruz Kalan Kadın Reaksiyonunun Meşru Savunma Hukukundaki Yansımaları". *Terazi Hukuk Dergisi* 12/125, (2017): 44-52.

Ayyıldız, Elisabeth. "When Battered Woman's Syndrome Does Not Go Far Enough: The Battered Woman as Vigilante". *American University Journal of Gender & the Law* 4, No. 1, (1995): 141-166.

Baker, Helen. "Constructing Women Who Experience Male Violance: Criminal Legal Discourse and Individual Experiences". *Liverpool Law Review* 29, (2008): 123-142.

Baker, Katharine K. "Gender and Emotion in Criminal Law". *Harvard Journal of Law and Gender* 28, (2005): 447-466.

Bingham, Tom. *The Rule of Law*. London: Penguin Books, 2011.

Bonifacio, Glenda Tibe. "Introduction". *Global Current in Gender and Feminisms: Canadian and International Perspectives* içinde (ed. Glenda Tibe Bonifacio), Bingley: Emerald Publishing, 2018.

Bourdieu, Pierre (çev. Çağrı Eroğlu). *Bekarlar Balosu*. Ankara: Dost Kitabevi, 2009.

Bowker, Lee. "A Battered Woman's Problems are Social, Not Psychological", R.J. Gelles & D.R. Loeske (ed.). *Current Controversies on Family Violence* içinde, Newbury Park, CA: Sage, 1993.

Breiding, Matthew; Basile, K. C.; Smith, S. G.; Black, M. C. and Mahendra, R. *Intimate Partner Violence Surveillance: Uniform Definitions and Recommended Data Elements*. Version 2.0, Atlanta: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention, 2015.

Bricker, Denise. "Fatal Defense: An Analysis of Battered Woman's Syndrome Expert Testimony for Gay Men and Lesbians Who Kill Abusive Partners". *Brooklyn Law Review* 58, No. 4, (1993): 1379-1437.

Browne, Angela and Williams, Kirk R. "Exploring the Effect of Resource Availability and the Likelihood of Female Perpetrated Homicides". *Law & Society Review* 23, No. 1, (1989): 75-94.

Browne, Angela. *Angela Browne, When Battered Women Kill*. New York: The Free Press, 1987.

Centel, Nur; Zafer, Hamide ve Çakmut, Özlem. *Türk Ceza Hukukuna Giriş*. İstanbul: Beta, 10. b., 2017.

Champaign, Lauren. "The Battered Woman Syndrome". *The Georgetown Journal of Gender and the Law* 11, No. 1, (2010): 59-76.

Cookson, Cara. "Confronting Our Fear: Legislating Beyond Battered Woman Syndrome and the Law of Self-Defense in Vermont". *Vermont Law Review* 34, (2009): 415-446.

Cornia, Rebecca D. "Current Use of Battered Woman Syndrome: Institutionalization of Negative Stereotypes About Women". *Ucla Women's Law Journal* 8, (1997): 99-123.

Coughlin, Anne M. "Excusing Women". *California Law Review* 82, No. 1, 1994.

Crocker, Phyllis L. "The Meaning of Equality for Battered Women Who Kill in Self-Defense, *Harvard Women's Law Journal*. (1985): 121-153.

Çağlar Gürgey, Fatma İrem. "Ev-İçi Şiddet Davalarında Yargıcın Tarafsızlığı". *Ankara Barosu Dergisi* 4, (2015): 57-75.

Demirbaş, Timur. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 15. b., 2020.

Dowd, Micheal. "Dispelling the Myths About the 'Battered Woman's Defense': Towards a New Understanding". *Fordham Urban Law Journal* 9, No. 3, (1992): 567-583.

Dressler, Joshua and Maguigan, Holly. "Battered Women, Self-Defense, and the Law". *Fordham Law Review* 79, No. 1, 2011.

Dressler, Joshua. "Battered Women and Sleeping Abusers: Some Reflections". *Ohio State Journal of Criminal Law* 3, (2006): 457-471.

Dutton, M.A. and Goodman, L.A. "Posttraumatic Stress Disorder Among Battered Women: Analysis of Legal Implications". *Behavioral Sciences & The Law* 12, No. 3, (1994): 215-234.

Düzenli, Hilal. "Hukuk Pratiğinde Kadını Anlamak: Örselenmiş Kadın Sendromu". *Kadın Yazıları* (ed. Türkan Yalçın), Ankara: Savaş Yayınevi, 2020, 291-333.

Erden Tütüncü, Efser. "Örselenmiş Kadın Sendromu Argümanının Türk Hukukunda Meşru Savunma Kapsamında Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler". *Fasikül Hukuk Dergisi* 11/111, (2019): 469-482.

Eroğlu, Fulya ve Özeroğlu, Alev. "Kötü Muameleye Maruz Kalmış Kadın Sendromunun Meşru Savunma Açısından Değerlendirilmesi". *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5/1, (2020): 1405-1431.

Faigman, David L. "The Battered Woman Syndrome and Self Defense: A Legal and Empirical Dissent". *Virginia Law Review* 72, (1986): 619-647.

Flanagan, Owen and Jackson, Kathryn. "Justice, Care and the Gender: The Kohlberg-Gilligan Debate Revisited". *Ethics* 97/3, (1987): 622-637.

Galspell Susan. "A Jury of Her Peers". *Every Week Magazine*, 1917.

Gardner, John. "The Supposed Formality of the Rule of Law". *Law as a Leap of Faith: Essays on Law in General*, Oxford: Oxford University Press, 2012, 195-221.

Gillespie, Cynthia K. *Justifiable Homicide: Battered Women, Self-Defense and the Law*. Ohio: Ohio State University Press, 1989.

Gilligan, Carol. *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*. Cambridge: Harvard University Press, 1982.

Gondolf, E. W. and Fisher, E. R. *Battered Women as Survivors: An Alternative to Treating Learned Helplessness*. Boston, MA: Lexington, 1988.

Gözler, Kemal. "Cumhurbaşkanının Uluslararası Sözleşmeleri Feshetme Yetkisi Var mı? (İstanbul Sözleşmesinin Feshi Hakkında 3718 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı Üzerine Eleştiriler)". Erişim Tarihi: Mart 20, 2021. https://www.anayasa.gen.tr/ua-sozlesme-fesih.htm.

Güriz, Adnan. *Hukuk Başlangıcı*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 17. b., 2016.

Hanağası, Emel. *Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.

Herring, Jonathan (çev. Duygu Hatipoğlu Aydın). "Ev-İçi Şiddetin Tanımlanması: Saldırıdan Cebri Denetime". *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddet* içinde (ed. Funda Kaya, Nadire Özdemir, Gülriz Uygur), Ankara: Savaş Yayınevi, 2014.

İnceoğlu, Sibel. *Adil Yargılanma Hakkı: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4*. Ankara: Avrupa Konseyi Yayını, 2018.

Kaboğlu, İbrahim Ö. *Özgürlükler Hukuku I: İnsan Hakları Genel Kuramına Giriş*. Ankara: İmge Kitabevi, 7. b., 2013.

Kinports, Kit. "So Much Activity, So Little Change: A Reply to the Critics of Battered Women's Self Defense". *Saint Louis University Public Law Review* 23, (2004): 155-191.

Kuçuradi, Ioanna. *Etik*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2006.

Kunter, Nurullah and Yenisey, Feridun. *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta, 1998.

Küçüktaşdemir, Özgür. "Ceza Hukukunda Örselenmiş Kadın Sendromu". *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, S. 1, (2015): 547- 586.

Kymlicka, Will (çev. Ebru Kılıç). *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

Lutz, Victoria L. "Domestic Violence Expert Witness Testimony: A Guide for the Judiciary Judiciary". *Court Review: The Journal of the American Judges Association* 53, No. 1, (2017) 22-34.

Maguigan, Holly. "It is Time to Move Beyond Battered Woman Syndrome". *Criminal Justice Ethics* 17/1, (1998): 50-57.

Mahoney, Martha Ruth. "Misunderstanding Judy Norman: Theory as Cause and Consequence". *Connecticut Law Review* 51, No. 3, (2019): 671-767.

Merrill, Gregory S. and Wolfe, Valerie A. "Battered Gay Men: An Exploration of Abuse, Help Seeking, and Why They Stay". *Journal of Homosexuality* 39/2, (2000): 1-30.

Messinger, Adam M. *LGBTQ Intimate Partner Violence: Lessons for Policy, Practice, and Research*. California: University of California Press, 2017.

Mill, John Stuart. *The Subjection of Women*. Pennsylvania State University, 1999 (1869).

Morales Zúñıga, Héctor A. "On the Moral Foundations of a Fair Trial". *Law and Morals* (ed. André Ferreira Leite de Paula & Andrés Santacoloma Santacoloma). Stuttgart: Nomos, 2019, 145-179.

Moriarty, Jane Campbell. "While Dangers Gather: The Bush Preemption Doctrine, Battered Women, Imminence, and Anticipatory Self-Defense". *New York University Review of Law and Social Change* 30, No. 1, 2005.

Okin, Susan Moller. *Justice, Gender and the Family*. New York: Basic Books, 1989.

Okin, Susan Moller. *Women in Western Political Thought*. Princeton: Princeton University Press, 1979.

Öden, Merih. *Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2003.

Özdemir, Nadire. *İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2016.

Pateman, Carole. *The Disorder of Women*. California: Stanford University Press, 1989.

Patzel, Brenda. "What Blocked Heterosexual Women and Lesbians in Leaving Their Abusive Relationships". *Journal of the American Psychiatric Nurses Association* 12/4, (2006): 208-215.

Pekcanıtez, Hakan. "Hukuki Dinlenilme Hakkı", *Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2000, 753-791.

Petersson, Joakim; Strand, Susanne and Selenius, Heidi. "Risk Factors for Intimate Partner Violence: A Comparison of Antisocial and Family-Only Perpetrators". *Journal of Interpersonal Violence* 34, No. 2, (2016): 219-239.

Rawls, John. "Justice as Fairness". *The Journal of Philosophy* 54, No. 22, (1957): 653-662.

Rawls, John. *A Theory of Justice*. Cambridge: Harvard University Press, 1994.

Raz, Joseph. "The Rule of Law and Its Virtue". *The Authority of Law: Essays on Law and Morality*. Oxford: Oxford University Press, 1979.

Reid, Karen. *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*. Londra: Sweet & Maxwell, 1998.

Ristock, Janice L. (ed.). *Intimate Partner Violence in LGBTQ Lives*. New York: Routledge, 2011.

Rodwan, Gail D. and A. Dagher-Margosian, Jeanice. "The Battered Woman as Criminal Defendant". *Michigan Business Law Journal* 73, (1994): 912-916.

Rosenfeld, Michel. "The Rule of Law and the Legitimacy of Constitutional Democracy". *Southern California Law Review* 74, (2001): 1307-1352.

Russell, Brenda L. *The Battered Woman Syndrome as a Legal Defense: History, Effectiveness and Implications*. Jefferson NC: McFarland&Co, 2010.

Schroeder, Joan M. "Using Battered Woman Syndrome Evidence in the Prosecution of a Batterer". *Iowa Law Review* 76, (1991): 553-577.

Schuller, Regina A. Wells, Elisabeth; Rzepa, Sara and Klippenstine, Marc A. "Rethinking Battered Woman Syndrome Evidence: The Impact of Alternative Forms of Expert Testimony on Mock Jurors' Decisions". *Canadian Journal of Behavioural Science*, (2004): 127-136.

Schullert, Regina A. and Vidmar, Neil. "Battered Woman Syndrome Evidence in the Courtroom: A Review of the Literature". *Law and Human Behavior* 16, No. 3, (1992): 273-291.

Sheehy, Elizabeth A. *Defending Battered Women on Trial: Lessons from the Transcripts*. Vancouver: UBC Press, 2014.

Simone, Catharine. "Kill(er) Man Was a 'Battered Wife': The Application of Battered Woman Syndrome to Homosexual Defendants: The Queen v McEwen". *Sydney Law Review* 19/2 (1997): 230-239.

Sypnowich, Christine. "Ütopya ve Hukuk Devleti" (çev. Ali Rıza Çoban). *Hukuk Devleti: Hukuki Bir İlke, Siyasi Bir İdeal* içinde (ed. Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Adnan Küçük). Ankara: Adres Yayınları, 2008, 325-345.

Şirin, Tolga. "Uluslararası Sözleşmelerden Çekilme Usulü ve Başlıca Tartışmalar". Erişim Tarihi: Mart 24, 2021. https://www.tolgasirin.com/post/uluslararasi-sozlesmelerden-cekilme-usulu.

Taner, F. Gökçen. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.

Taner, Gökçen. "Türk Ceza Hukukunda Meşru Savunma". *Ceza Hukuku Dergisi* 5, S. 12, (2010): 219-253.

Taşkın, Ozan E. "Kötü Muameleye Maruz Kalmış Kadın Reaksiyonu: Meşru Savunma mı, Mazeret Nedeni mi?". *Ceza Hukuku Dergisi* 7, S. 20, (2012): 103-118.

Terrance, Cheryl A.; Plumm, Karyn M. and Kehn, Andre. "Battered Women Who Kill: Impact of Expert Testimony Type and Timing". *Psychiatry, Psychology and Law* 21, No. 1, (2014): 1-15.

Toroslu, Nevzat ve Toroslu, Haluk. *Ceza Hukuku (Genel Kısım)*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2019.

Trechsel, Stefan. *Human Rights in Criminal Proceedings*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

Turell, Susan and Cornell-Swanson, La Vonne. "Not All Alike: Within-Group Differences in Seeking Help for Same-Sex Relationship Abuses". *Journal of Gay and Lesbian Social Services* 18/1, (2005): 71-88.

Uygur, Gülriz ve Özdemir, Nadire. "Giriş". *Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* içinde (ed. Gülriz Uygur ve Nadire Özdemir), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018, 7-16.

Uygur, Gülriz. "Adalet ve Hukuk Devleti". *AÜHFD* 53, S. 3, (2004): 29-38.

Uygur, Gülriz. "Hukuk". *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* içinde (ed. Yıldız Ecevit & Nadide Karkıner), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011.

Uygur, Gülriz. *Hukukta Adaletsizliği Görmek*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2013.

Van Der Kolk, Bessel A. "The Psychological Consequences of Overwhelming Life Experiences". *Psychological Trauma* (ed. Bessel A Van der Kolk). Washington: American Psychiatric Publishing, 1987, 1-30.

Waldron, Jeremy. "The Rule of Law and the Importance of Procedure". *Nomos 50: Getting the Rule of Law* (ed. James E. Fleming), New York: New York University Press, 2011, 3-31.

Walker, Lenore E. A. "Battered Women Syndrome and Self Defense". *Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy* 6, (1992): 321-334.

Walker, Lenore E. A. *The Battered Woman Syndrome*. New York: Springer, 3rd ed., 2009.

Walus-Wigle, Jacqueline and Meloy, J. Reid. "Battered Women Syndrome as a Criminal Defense". *The Journal of General Psychiatry & Law* (Fall 1988): 389-404.

West, Robin. "Jurisprudence and Gender". *The University of Chicago Law Review* 55, No. 1, (1988): 1-72.

West, Robin. "Justice and Care". *St. John's Law Review* 70/1, (1996): 31-43.

Mahkeme Kararları

AYMK, E. 1991/2, K. 1991/30, k.t. 19.9.1991.

AYMK, E. 1992/8, K. 1992/39, k.t. 16.06.1992.

AYMK, E. 2004/25, K. 2008/42, k.t. 17.01.2008.

AYMK, E. 2012/69, K. 2012/149, k.t. 11.10.2012.

AYMK, *Ali Kemal Tekin Başvurusu*, No: 2014/875, 02.02.2017.

AYMK, *Nevruz Bozkurt Başvurusu*, No: 2013/664, 17.09.2013.

ECHR, *A.B. v. Slovakia*, No: 41784/98, 04.03.2003.

ECHR, *Artico v. Italy*, No. 6694/74, 13.05.1980.

ECHR, *Company X. v. Austria*, No. 7987/77, 13.12.1979.

ECHR, *Dombo Beheer B. V. v. Netherlands*, No. 14448/88, 27.10.1993.

ECHR, *Insanov/Azerbaijan*, No: 16133/08, 14.03.2013.

ECHR, *Kraska v. Switzerland*, No. 20398/92, 19.04.1993.

ECHR, *Loboda v. Ukraine*, No: 8865/06, 17.11.2016.

ECHR, *Ludi vs. Switzerland*, No. 12433/86, 15.06.1992.

ECHR, *Marcello Viola v. Italy*, No: 45106/04, 05.10.2006.

ECHR, *Palchik v. Ukraine*, No: 16980/06, 02.03.2017.

ECHR, *Ruiz-Mateos v. Spain*, No. 12952/87, 23.06.1993.

ECHR, *Van Kück v. Germany*, No. 35968/97, 12.06.2003.

ECHR, *Waldberg v. Turkey*, No. 22909/93, 06.09.1995.

ECHR, *Zagorodnikov v. Russia*, No: 66941/01, 07.06.2007.

Barefoot v. Estelle, 463 U.S. 880, 903 (1983).

Blair v. Blair, 154 Vt. 201, 575 A.2d 191 (1990).

Burns v. Oluo, 360 U.S. 252, 257-58 (1959).

Cathryn Ann Linn v. State of Iowa, No. 17-0007 (Iowa 2019).

J. A. Gruwell v. The State of Wyoming, Wyoming Supreme Court, No. S-10-0168, 2011.

Pennsylvania v. Miller, 634 A.2d 614, 622 (Pa. Super. Ct. 1993).

People v. Wilson, 194 Mich. App. 599, 604, 487 N.W.2d 822 (Mich. Ct. App. 1992).

State v. Kelly, 478 A. 2d 364, N.J., 1984.

State v. Myers, 570 A.2d 1260, 1266-67 (N.J. 1990).

State v. Norman, 378 S.E.2d at 18, 1989.

Tourlakis v. Morris, 738 F.Supp. 1128 (S.D. Ohio 1990).

Washington v. Texas, 388 U.S. 14, 19, 1967.

İstanbul BAM 1. CD. E. 2019/244, K. 2019/1090, k.t. 24.5.2019.

Y. 1.CD, E. 2010/7379, K. 2011/279, k.t. 31.01.2011.

Y. 1. CD. E. 2011/1267, K. 2011/4491, k.t. 13.07.2011.

Y. 1. CD. E. 2013/2895, K. 2014/6572, k.t. 24.12.2014.

Y. 1. CD. E. 2019/324, K. 2019/2876, 21.05.2019.

Ibn-Tamas v.US 407 A.2d 626, 1979.

State v. Kelly, 97 N.J. 178, 1984.

R v Ahluwalia (1992) 4 AER 889.

R v Thornton (1996) 1 WLR 1174.

R v Charlton (2003) EWCA 415.

N.K. Davası, Gaziantep 4. Ağır Ceza Mahkemesi, 27.09.2012, https://www.milliyet.com.tr/gundem/tecavuzcusunu-olduren-kadina-beraat-karari-verildi-1664818, Erişim Tarihi: Mayıs 25, 2022.

Diğer Kaynaklar

European Council Parliamentary Assembly, Committee on Equal Opportunities for Women and Men, "Domestic Violence Report", Doc. 9525, 17 July 2002.

RG. 19.03.1954, S. 8662.

RG. 16.09.1992, S. 21347.

RG. 20.03.2021, S. 31429.